

19
DE TIBERIS
INVNDATIONE
MEDICA DISPVTATIO.

Auctore

MARSILIO CAGNATO.

EPIDEMIA ROMANA, DISPVTATIO
*scilicet, de illa populari egritudine, quæ anno 1591.
& de altera, quæ anno 1593. in urbem
Romam inuasit, eodem Auctore.*

ROMAE,

Apud Aloysium Zannettum. M. D. IC.

SVPERIORVM PERMISSV.

DE LIBERIS

INVENTIONE

MEDICA DISSERTATIO

AVCTORE

FRANCISCO CAGNATO.

IN ACADEMIA MEDICA PAVIENSIS

PROBATA ET APPROBATA

IN SENATU ACADEMICO

IN ACADEMIA MEDICA PAVIENSIS

ANNO MDCCCXXXIII

PAVIAE

IN AEDIBUS

LIBRARIIS

FRANCISCAE

FRANCISCAE

FRANCISCAE

3

DE INVNDATIONE
TIBERIS
MEDICA DISPVTATIO.

CLEMENTI VIII.
PONTIFICI MAXIMO,
ET SANCTISSIMO.

MARSILIVS CAGNATVS.

VTVRAS hominum calamitates si-
gnis aliquibus, quæ ostenta & prodigia
dicuntur, prænuntiari, fixum adeo, in
animis fuisse gentium, ac præscorum præ-
sertim Romanorum inuenimus, ut in eo-
rum annalibus prodigia eaque, Senatui
nunciata, diligentissime descripta legantur, eaque de cau-
sa sæpe Dictator creatus, clauus fixus, supplicationes (ina-
nes licet & superstiosæ) decretæ, libri Sibyllini aditi:

A 2 vnde

unde summum quoque eorundem in monstris interpretandis,
 & procurandis studium, & omnis aruspicum disciplina.
 Sed neque Græci minus ab eiusmodi signis mouebantur, quan-
 do (ut veteres illos præteream, quos existimabant augu-
 riorum peritos, Amphiloebum, Mopsum, Amphiaræum, Ti-
 resiam, & quos Siculi nominarunt Galeotas, portentorum
 interpretum genus) Leuëtricam pugnam; Lacedæmonijs tam
 memorabilem, quam grauem, & funestam; multis signis
 denunciata, proditum est: in Herculis fano arma sonuisse,
 eiusdemque Herculis simulacrum multo sudore manasse, tem-
 plique valuas, repagulis clausas, subito seipsas aperuisse, &
 huiusmodi. atque grauis auctor Thucydides operæpretium
 putauit magni, ac diuturni belli narrationem à prodigijs
 exordiri (nam illa quoque prodigia vocari, animaduerti)
 terræ concussionibus, Solis defectibus, squalore, fame; quã-
 uis fortasse ad pestilentiam potius propediem futuram illa
 pertinerent, quam ad bellum præmonstrandum (cum eo morbo
 non leuius, quam bello dicto, afflicta sint Athenæ) maior
 enim coniunctio intercedit pestem inter, & signa, quæ narra-
 uit Thucydides, quam hæc inter, & bellum: quod non nisi
 consilio, & voluntate suscipitur, morbi autem sponte nature
 multi nascuntur, præsertim communes, quique grassari in
 vulgus solent: portenta vero illa (si tamen portenta dici me-
 rentur) fuere eiusmodi, quæ potuissent per seipsa, quem si-
 gnificabant, murbum producere, squalor scilicet, & fames,
 ne de terra motibus, & Solis defectibus, quorum est vis oc-
 cultior, dicatur. Sed cur tam veteres memorias, & falsas
 gentium, vanasque opiniones repetimus? Nos, quibus sum-

mo Dei Opt. Max. beneficio, via patefacta est veritatis, vix satis valeamus animos nostros ab huiusmodi superstitionibus liberare: siquidem viso Solis defectu, crinito apparente sidere, motu terræ percepto, & huiusmodi, fere nemini non confestim oritur suspicio, ac formido cladis alicuius, & imminentis calamitatis: de qua etiam ij consuluntur, qui rerum eiusmodi gnari existimantur. propterea; cum Tiberis auctus inter prædigia notatos apud rerum Romanarum scriptores legamus, nouum non est, post tam insignem Tiberis alluionem, qua in diem incidit ante nonum Cal. Ianuarij: cui terræ quoque motus post dies paucos accessit: timorem exortum nouæ cladis alicuius propediem futura. Atque adeo res quoque digna est, quam salutis publicæ studiosi diligenter examinent, atque inuestigent, ut intelligatur, ab ea ne ægritudines oriri, quodque genus, quæue tempestate, & quibus præsidij tam publicæ, quam priuatim, occurri malis imminentibus possit. De qua re pauca quedam pro virili parte ut exararem, fecit tua, Sanctissime Pater Clemens, summa, & singularis pietas, & clementia, dum omni genere officij nos doces, quantum publicæ salutis inuigiles, quantum sis de nostra omnium incolumitate sollicitus, quanto studio teneris, ut, cum tua singulari prouidentia, tum diuina ope, tuis precibus impetrata, hæc procurentur, & (si fas est hoc dicere) auerruntur portenta. Dicam autem primo vniuersæ quedam de Tiberis exundationum causis, quoniam totius disputationis caput est causarum notitia. Videtur autem carere dubitatione, imbrium prouentu, & liquatis niuibus fluuios crescere, neque non mari ventorum impetu in
annes

amnes influente; quamobrem in contrarias partes illi nonnunquam fluunt; quod prodigij loco, cum accidit, obseruatum est. torsit diu priscorum ingenia Nili per aestatem incrementum, causam eius non a sequentia, quod existimarent Solis aequae ardore Africam torrerem vniuersam, atque ideo niuibus, & pluuijs carere: quamobrem veteres multa commentos, praecipue apud Herodotum, legimus, & Siculum Diodorum. Sed, ut veterem opinionem illam; in qua fuit etiam Aristoteles; circiter aequinoctialem circulum terram esse inhabitabilem, certis iamdiu nuntijs constat, ex frequenti ad ea loca peregrinatione, falsam esse, sic certiores quoque facti sumus, statis anni temporibus alicubi, maxime vero in Abissinorum regione, in qua Nilus exoritur, eandem Africam pluuijs irrigari, à quibus & Nilus annuum accipit incrementum (quemadmodum & Niger, de quo eadem quae de Nilo prodita sunt) multis quoque amibus in ipsum influentibus, qui pariter imbribus crescunt: ut iam constet, Agatharchidem (ut Diodorus est auctor) recte de Nili incremento sensisse. atque adeo, quod Nilo contingit, fluuijsque omnibus, Tiberim quoque imbribus crescere, & exundare, cum ratio suadet, tum ipsi euentus docent: nos enim, qui nunc vitam ducimus, & Tiberis auctus alias maiores, alias minores vidimus, & obseruauimus, in pluuiarum prouentu fieri semper animaduertimus. quod si nonnunquam sereno in vrbe, & circiter, calo crescit, ut euenit superioris seculi anno nonagesimo quinto, & presentis quinquagesimo septimo, necesse tamen est, in locis superioribus vel imbres fieri, vel niues liquefcere, vel si haec non ita fiant; necesse est,

ventorum impetu mare intumescens in ipsum Tiberim in-
 fluere, & decursum eius retardare, quamobrem in locis hu-
 milioribus exundet, stagnetque. cuiusmodi presertim est
 plana hæc urbis pars, quæ nunc frequentius habitatur, &
 suburbana pariter planities, quam sciungit ab vrbe Tiberis
 inter pontem Miluium, & Vaticanum. eaque causa est,
 quamobrem Plinius admonuit, nusquam magis, quam in
 ipsa vrbe Tiberis aquas stagnare. cuiusmodi cause non fue-
 re præteritis sæculis ignotæ, cum Linius libro quarto De-
 cadis tertiæ scripserit, quo anno Coss. fuere Q. Fabius Ma-
 ximus IIII. M. Marcellus III. aquas magnas, ac niues
 fuisse, Tiberimque inundauisse cum magna strage tecto-
 rum, pecorumque, & hominum: & libro octauo Decadis
 quartæ, M. Fulvio, Cn. Manlio Coss. aquas ingentes fuis-
 se, Tiberim duodecies campum Martium, & plana urbis
 inundauisse. Sed ea disertius à Dione scripta, quæ presen-
 tem calamitatem perbelle representant, quæ, licet nouerim
 satis esse vulgata, referam tamen, quoniam nos liberant à
 labore describendi proximæ alluionis incommoda, quam de-
 scriptionem fortasse aliquis in hac commentatione desidera-
 ret. L. Domitio, inquit, Appio Claudio Coss. (qui fuit an-
 nus ante Natalem Domini fere LIII.) Tiberis, siue pluuijs
 supra urbem immensis delatis, siue vento ex mari violento
 effluxum eius repellente, siue Deo id quodam potius (ita
 enim creditum est) efficiente, incertum est. certe ita ex im-
 prouiso inundauit, vt omnes in Vrbe planities stagnarent,
 multa que etiam editiora loca comprehenderet: inde ades la-
 teritiæ madefactæ, ruinaque prostratæ, omnia que iumenta
 submer-

submersa, itemque homines, qui non in sublimiora euasis-
 sent, pars intra domos, pars in compitis deprehensi perierunt,
 reliquæ etiam ædes, cui inundationis, quæ multos dies dura-
 bat, vitata, collapsæque, alia confestim, alia tempore inter-
 cedente. hæc ille, quæ docent, nouisse maiores imbribus, &
 ventorum vi Tiberim augeri. Sed euenit nonnunquam, ut
 causæ dictæ omnes conueniant, uti nunc euenisse constat:
 nãque in humidissima superioris anni constitutione, quæ nunc
 etiam manet, amnes aucti, lacusque, & austrinis flatibus
 diu, & præter modum, præterque morem colluctantibus, in-
 tumuit admodum mare, & inde tam inusitata, tamque in-
 solens facta est inundatio. neque potest hoc tribui solis austri-
 nis flatibus; quamuis alias hoc fieri posse non negauerim; li-
 cet enim Herodotus recte illam damnauerit sententiam, quã
 Thaleti attribuunt, Nilum Etesijs crescere, vsus argumen-
 to, quoniam Nilus stato tempore quotannis crescit, cum Ete-
 siæ aliquando non spirent, aut non eodem tempore; illa ta-
 men reprehensio ita est moderanda, non crescere quidem So-
 lis Etesijs, verum, si incrementi tempore Etesie quoque fiât,
 exundationem fieri maiorem; nam, si utcumque flatus Aquil-
 lonij diucius durent, extra quoque tempus annui incrementi,
 poterit utcumque Nilus augeri; itaque & Tiberis, Austro
 diu perflante, potest solius maris influxu crescere: sed à
 prægressis imbribus diuturnis, & copiosis, & fluuios augeri
 in Tiberim delabentes, & ipsum Tiberim, negari non de-
 bet, itaque de inundatione recte Seneca, Non pluuia istud
 fiet, sed pluuia quoque, Non incursum maris, maris quoque
 incursum, Non terra motu, sed terra quoque motu. Ergo

concurrentibus caussis vniuersis , quæ scorsim singule ad huiusmodi incrementa conducunt , inusitata , & portentosa facta est postrema hæc inundatio : cuiusmodi semper timenda est in tanto imbrium prouentû , quantus fuit anno proximo M. D. CXVIII. maxime vero sex illis diebus , qui Natalem Domini præcesserunt , tunc enim vere dici potuisset θυγάτηρ ἀρούρης . hæc enim præcipua existimanda est inundationis causa , siquidem Noeticum quoque diluuium imbribus diuturnis , & continuatis diuina littera acceptum referunt . quod si quis tam insolens incrementum vni lacui Velino , ob subitam aquarum copiam in Narem effusam , & per Narem in Tiberim deuolutam , tribuendum existimet , is dicat , vnde anno M. D. LVII . mense Septembris facta sit illa subita inundatio , hæc non multo minor , cum essent Velini lacus ostia vel pauciora , vel angustiora , vnde similiter anno M. D. XXX . facta sit illa , quam proxima modice superauit . paucos ante annos Padus tanta vi inundauit , vt oppidum quoddam integrum obruerit , & dissipauerit , anno M. D. LXVII . pridie Calendas Nouembreis Athesis Veronam aquis magno ciuium dâno repleuit , & nauigabilem fecit . Sed ab eisdem caussis sæpe non eadem solum flumina , sed alia multa , vel omnia exundantia mortalibus perniciem attulerunt , in Italia Arnus ; in Germania Danubius , Renus , Mœnusque : nec ab his incommodis fuit immunnis Gallia , Hispania , & ceteræ orbis terrarum partes , quibus vt commoda , ita & incommoda , secreto Dei Opt. Max. iudicio , & prouidentia . per interualla communicantur : & alias siccitas nimia , alias nimius hu-

mor mortalibus exitium affert, & alias per breuia, alias per
 longiora interualla, ad eadē loca eadem incōmoda reuertun-
 tur: atque ideo Tiberis alias pluriū, alias pauciorum inter-
 uallo annorū inundauit: & proditum est, olim, quo anno M.
 Fuluius Nobilior, C. Manlius Volso Coss. fueris ante Natalē
 Domini fere CXC. duodecies eodem Tiberim Campum Mar-
 tiū, & plana vrbis inundasse. Vtrū vero inundationes huius-
 modi siderum vis aliqua efficiat, de eo differere à presenti in-
 stituto alienum existimo. Scio predictum diu antea, exspe-
 ctari debuisse anno proximo pluuias multas, & inundatio-
 nes, ex Solis & Lunæ (vt arbitror) defectibus, qui euenere
 nunc vtroque sidere, nunc altero in Piscibus posito, & per
 idem tempus nunc Piscibus, nunc Suculis (vt Sole quoque
 ad Arietem accedente) ad Horoscopum (vt vocant) positis;
 quæ sunt ex Sideralis scientiæ placitis probabilia. Sed me-
 mini, ab auctoribus fuisse obseruatos anno huius sæculi vi-
 gesimo quarto, vno mense Februario viginti siderum erran-
 tium congressus; quos inter fuit insignis ille quoque Satur-
 ni, & Iouis; quorum sexdecim in eodem signo piscium facti
 sunt: quamobrem magno clamore quidam vaticinati sunt
 insolentem quandam orbi vniuerso rerum permutationem,
 maxime vero ex aquarum abundantia, & tempestatibus:
 cum tamen nihil tam insolens, quam ipsum vaticinium, ac-
 ciderit. immo proditum est, eodem anno Villacum Carin-
 thia ciuitatem incendio consumptum, & Labacum Carnio-
 lensium metropolim, cum nihil minus, quam incendia dicti
 siderum congressus portendissent. estque obseruatum, ali-
 quando sine vilo siderum in signis humidis congressu, eodem
 mense

mense pluiffe copiofiffime, vt Romę accidit anno huius ſacu-
 li octogefimo primo, cum audiuimus etiam Venetijs dies vi-
 ginti totos, die, nocteque ſine intermiſſione pluiffe, & anno
 proximo, qui fuit huius ſeculi nonageſimus octauus, cum
 nulla fuiſſet eodem mense ſiderum in ſigno piſcium coniun-
 ctio, magnus tamen fuit imbrum proventus in vrbe: quam-
 obrem (ſpirantibus quoque auſtris vehementius) Tiberis
 exundauit pridie Calend. & iſtis Calend. Martijs, magno
 timore ne vrbs tota aquis impleretur: cuiusmodi aquarum
 exſuperantiã Venetijs quoque fuiſſe, à certis nũtijs allatum
 eſt. & cõtra, cum multis eiufmodi congreſſibus ſiccã ha-
 buimus conſtitutionem anno octogefimo ſecundo, & nonage-
 ſimo quinto. Sed hæc alterius loci ſunt, & hoc cauſſa remo-
 tioris genus in incerto eſt. Illud conſtat, pluuiarum vi flu-
 mina magnopere augeri, & exundare, & ante proximã
 inundationem pluiffe tum in Vrbe, tum extra Vrbem co-
 piofiffime, & Autumnum totum humidiffimum exiſtiſſesma-
 gna etiam vini, & olei iactura; & ipſo inundationis tem-
 pore mare quoque (quæ altera eſt inundationum cauſſa)
 auſtris vehementer perflantibus, intumuiſſe, quamobrem
 multis adhuc nauibus annonam ad Vrbem vehentibus in
 oſtia Tiberina prohibetur ingreſſus. hæcque hætenus de
 Tiberis inundationum cauſſis. Quibus qua ratione occurri
 poſſit, ſtatucere, nec noſtri muneris eſt, nec ad peritiã no-
 ſtram, quantulacumque eſt, pertinet. huius rei periti vi-
 derint, an ſit alia ratio, præter indicatã à Corn. Tacito
 libro annalium primo, vbi ait, quo anno Coſſ. fuere Dru-
 ſus Caſar Tib. F. & C. Norbanus (quem volunt fuiſſe à

natali Domini XV.) continuis imbribus auctum Tiberim plana Urbis stagnauisse, relabentem secutam esse ædificiorum, & hominum stragem: itaque Asinium Gallum censuisse, vt libri Sibyllini adirentur, idque renuisse Tiberium, sed remediũ coercendi fluminis Ateio Capitoni, & L. Aruntio mandaſse: Hos vero egisse in Senatu, an, ad moderandas Tiberis exundationes, verterentur flumina, & lacus, per quos augetur: auditaſque municipiorum, & coloniarum legationes, orantibus Florentinis, ne Clanis solito alueo demotus in amnem Arnun transferretur, idque ipsis perniciem afferret. congruentia his Interamnates disſeruiſſe, pessum ituros fecundissimos Italiae campos, si amnis Nar (id enim parabatur) in riuos diductus superstagnauisset. nec Reatinos siluisse, Velinum lacum, qui in Narem effunditur, obstrui recusantes, quippe in adiacentia erupturum: optime rebus mortalium consuluisse Naturam, que sua ora fluminibus, suosque cursus, vtque originem, ita fines dederit. Spectandas etiam religiones sociorum, qui sacra, & lucos, & aras patrũs amnibus dicauerint. quin ipsum Tiberim nolle prorsus accolis fluuijs orbatum minore gloria fluere. Demum, seu preces coloniarum, seu difficultatem operum, seu superstitionem valuisse, vt Senatus in sententiam Pisonis concederet, qui nil mutandum censuerat. hec ille, omiſſa fortasse potiore causa, navigationis commodo, quoniam alio translatis Clani, & Mare, Tiberis vix potuisset nauigari; de qua re Augustinus Steuchbus copiose ad Paulum III. Pont. Max. scripsit. Ac reuera loco Urbis eo posita est, & ea fluuiorum est, qui Tiberim aquis ditant,

opportunitas, & ea caussę sunt à Tacito memorata, ut Ti-
 beris inundationes crebrę, aut rarę, parua, aut magnę tã-
 dem cohiberi minime possint. Siquis aquas exuberantes no-
 uam ad mare viam docuerit, is rem oppido magnam, & se-
 culorum memoria dignam præstiterit; quamuis consen-
 taneum sit, tum Rempubicam, tum Romanos principes, in
 summa potestate, & licentia, opibus non deficientibus, ei
 rei animum adhibuisse, deque Vrbe ab huiusmodi periculis
 liberanda non semel cogitasse: sed rationem id præstandi non
 inuentam, cum aduersus naturę impetum contendere opus
 sit, qui conatus sepe irritus est. persossi sunt montes, valles
 repletę, insulę continenti adiectę, sed neque Sesostris Ægy-
 ptius, quem Aristoteles, & Strabo nominant, siue Necus,
 quem Herodotus, nec Darius Persa Nilum potuit in mare
 rubrum diducere (quam rem fructuosissimam futuram in-
 telligebant) quoniam maris æquor plana Ægypti supera-
 bat. atque ideo, vel plana Urbis deserenda, & editior re-
 gio colenda, aut que nos passi sumus, & maiores nostri pas-
 si sunt, ferendum, ac sinendum ut posteri quoque patian-
 tur: atque interim quisque rebus suis consulat, atque pro-
 spiciat. Sed hæc prorsus videntur ab instituto meo aliena.
 Illud ad rem facere magis videtur, ut scilicet intelligatur,
 cur Plinius Tiberim appellauerit vatem, ac monitorem, suo-
 que auctu religiosum potius, quam seuum; nam hæc acute,
 & argute fortasse magis, quam vere dicta sunt; nam se-
 uitiam eius docere videntur adificia diruta, hominum, &
 iumentorum strages, rerum plurimarum iactura. esse va-
 tem, & monitorem, hoc ideo dictum est, aut quia portendit
 ea, quo-

ea, quorum est, aut ea, quorum ipse causa non est, illorum instar, qua prodigij appellatione venire solent, cuiusmodi sunt, faces in caelo apparere, calum ardere, crinita sidera, monstra, & similia, qua portenta, & ostenta dicuntur, quasi graue aliquid orbi terrarum minari, & ostendere, non etiã facere, videantur. Visi sunt igitur olim Romani Tiberis auctus pro portento accepisse, cum pari diligentia rerum Romanarum scriptores huius fluuij incrementa, atque prodigia (quod genus modo dicebam) commemorauerint: libro decimo Decadis tertiae Liius, narratis multis prodigijs, inquit, inter quae etiam aquarum insolita magnitudo in religionem versa: nam ita inundauit Tiberis, vt ludi Apollinares, circo inundato, extra portam collinam, ad eadem Veneris Erycinae, parati sint. Sed vt ex huiusmodi portentis vani timores saepe, ita etiam ex Tiberis incrementis nascuntur: quod illustribus exemplis ostendi potest: etenim, quo anno (vt ante dixi) duodecies Tiberis inundauit, eodem L. Scipio de Antiocho, & Asia Romano adiuncta imperio triumphauit, & Consules rem pro dignitate Reipublicae confecerunt, tam contra Gallos, qui erant in Asia, quam contra Aetolos, tamque crebros illius anni Tiberis auctus nihil secutum est, quod portento responderit. Sed ne longius abeamus, anno huius saeculi trigesimo, pace paullo ante in Italia confecta, diademate imperij Carolo Quinto Caesari Bononiae à Clemente Septimo Pontifice Maximo imposito, Caesarisque eiusdem, & Francorum regis animis conciliatis, in eiusdem anni Autumno Tiberis inundauit, ciuium Romanorum, & incolarum damno grauissimo, & incomparabili. & non minore

re dam-

re damno, Pontifice Paulo Quarto, rebus compositis, principum animis conciliatis, pace confecta; hosque auctus genus aliud calamitatis nullum secutum est. His autem non dissimilia modo euenerunt; nam Ferraria, & quidem sine sanguine recepta, pace inter maximos reges conciliata, rebus in Pannonia prospere gestis, iucundo Pontificis aspectu urbi restituta, Tiberis inundauit. Qua ergo significatione? cum saepe caruerit significatis, si quid graue nonnunquam secutum est, illud casu occurrisse, non quod ab inundatione significari potuerit, existimandum est, & hoc fortasse Plinius significauit, cuius illa sunt coniungenda, vates, ac monitor religiosus verius, quam seuus, vates religiosus, quia timorem incutit, non tamen seuus, quia sapius nulla calamitas alia sequi solet, atque ideo non videtur ea, quorum auctor non est, significare. ostendet igitur ea, quorum est auctor. Sed explicandus est modus. Si agros deuastat, si facta depopulatur, annonae charitatem ostendit; & facit, quod hic non pertinet, atque omnibus notum est. Et haec quoque docent, quam vana sint, quae à nonnullis tradita sunt, à maris, & fluuiorum inundationibus, populorum, & gentium hostilium aduentum praenunciari. Morbos tandem haec inundatio minari creditur, quorum auctor (ut videtur) potest esse. hoc vero aut ideo fit, quia acrem vitiat, & corrumpit, qui inspiratus homines simili afficiat corruptela, quamobrem in aliquam popularem incurrant egritudinem; quod fieri quidem posset, si diu terram aquae iam effusa madefacerent: nam hic locum illud haberet, quod Antipatro Stoico tribuitur, terrae scilicet humidae exhalationem, meando in
 superna

superna volubili impetu, atque inde sese, postquam calefacta est, instar serpentis mortiferi, in inferiora reuoluendo, ut putredinis omnia corrumpere, qua putredo non nisi ex humore, & calore generatur, & hic est Pytho serpens ille, quem poetæ ab Apolline iaculis interemptum dixere, quia diuino Solis radiorum seruore, velut sagittis incidentibus, putredo extenuata, exsiccata, & enecta tandem aboletur. hoc, inquã, fieri posset, sed huic periculo in primis optimi principis prouidentia obuia itum, cū expurgata iam sint viae, platee, cōpita, & ipsa iã edificia diligentissime expurgentur, ut solita Vrbi facies restituta fere sit. Deinde euentis docti sumus, inundationes ad aerem inficiendum, quamobrem morbi populares fiant, & pestilentia, vix aliquid conferre. Grauis est de causis morborum popularium disputatio; de quibus loco magis necessario diligentius disseritur; sed recta differendi ratio postulat, ut non prius causa queratur, quam de re certiores facti simus. inundauit Tiberis omnibus seculis saepius, ita ut Urbem pene totam aquis repleuerit. accidit hoc sub finem proximi seculi, cum Alexander Sextus Petri nauiculam regeret; accidit trigesimo presentis seculi Clemente Septimo, & anno quinquagesimo septimo, sedente Paulo Quarto, interim eas inundationes nihil vumquã graue secutum animaduertimus, aut audiuimus; nulla, inquam, Romæ pestis, nullum genus perniciose agritudinis ortum est. Atque vix semel proditum obseruare potui, Tiberis inundationem statim pestem excepisse, eam scilicet, quæ Sancti Gregorij tempestate facta est, paullo ante quam in Pontificem eligeretur, de qua hæc à Paulo Diacono scripta sunt,

sunt. Subsecuta est statim hanc inundationem gravissima pestilentia, quam inguinariam appellant. Hec Paulus. Verum illa tempestate non solum Tiberis inundavit, sed totius pene Italia amnes, tuncque & Athesis inundatio facta est miraculo memorabilis, de quo idem Sanctus Gregorius libro Dialogorum tertio cap. 19. quamobrem intelligere est, anni illius constitutionem existisse humidissimam: atque adeo par est existimare, pestilentiam non à Tiberis alluione, sed ab anni constitutione insalubri exortam: nisi quoque credamus, è putrefactis serpentibus originem duxisse: cum proditum sit, per Tiberim serpentum immanem copiam in mare delatam, & una Draconem magna, & admirabilis magnitudinis, quibus in litus reiectis, & putrefactis, tantus fetor exorsus sit, ut aerem infecerit, ac pestem pepererit. Non me latet, nonnullos iactare, pestilentiam saepe auctus Tiberinos secutam esse: & idcirco inter pestis futurae indicia fluuij huius inundationes referendas: sed hos in temporum digestionem aberrare, & decipi, facile diligens historiarum lector, intelliget.

Hec igitur docent, huiusmodi alluiones ad pestem inducendam nihil, vel certe vix aliquid conferre. quod eo quoque potest persuaderi: nam Tiberis annis fere singulis loca urbis humidiora aquis replet: sic enim eodem proximo anno pridie Calendas, & ipsis Calendis Martijs, iuxta Caietanorum edes, ad S. Lucia, ad S. Hieronymi Illyricorum, ad S. Iacobi Incurabilium (ut vocatur) exundavit: & septimo Idus huius mensis Ianuarij, paucis ante quam hac scriberem diebus: quamobrem, & vulgatus timor est,

C futuram

futuram alteram priori equalē inundationem. hunc igitur in modum annis fere singulis crescit, & aquis replet domos, quae multa in eius ripa sitae sunt: tamen, qui domos eas incolunt ciues, & aduena magno numero, nunquam auditum est, illos peculiari aliquo morbi genere laborare. quatenus efficiatur, si, quae regio tam sepe ab aquis, & sordibus Tiberinis infestatur, nulli est ob eam causam obnoxia aegritudini, minus timendum esse reliquis urbis partibus, quae ut longius ab amne distans, ita ab incommodis, & periculis, quae ipse afferre solet, longius absunt: Nec obijciat mihi diligentior aliquis alluionem, (cum praesenti tamen non comparandam.) quae facta est anno huius seculi octogesimo nono, Calendae Nouembriis, & rursus quinto Idus eiusdem mensis, quam secuta est anno sequenti aestas morbida, & perniciosa, quae ipse quoque summus Pontifex Sixtus interijt. Nec similiter illam obijciat, quae facta est circiter undecimum Calend. Nouembriis anni eiusdem sequentis (qui fuit nostri seculi nonagesimus) quam altero anno, id est nonagesimo primo, secutum est Verius luberrimum. Non sunt haec, inquam, inundationes obijciendae, quoniam, etsi secuti sunt eas morbi populares, & perniciosi, tamen illos non ab inundationibus, sed ab humidissima eorundem annorum octogesimo noni, & nonagesimi constitutione profectos, existimare, consentaneum est: nam qui domos habitant in ripa fluminis positas, ij non magis, quam caeteri laborarunt. immo ipso anno nonagesimo pessime cum illis actum est, qui collem Quirinalem incolebant, & quibus fuit ipse Pontifex Sixtus: cum is locus à Tiberi plu-

rimum distet. His ergo commonefacti arbitramur inundationem minus obesse posse, quam vulgo persuasum sit. Quod si tandem estate ventura, aut alia huius anni parte vulgaris aliquis nascetur morbus, & perniciosus, qui sit nimij humoris, & putredinis soboles, is non proxima alluioni, sed humido cali statui tum praterito, tum presenti, acceptus erit referendus: quando & ipsa inundatio à pluviarum multitudinem, ut ante dixi, profecta est. Non sunt igitur timendi ab aeris vitio morbi, quod vitium ab inundatione per se nasci possit. Aut futuri morbi sunt, quia partes adium infernae adhuc madent, nec breui poterunt exsicari: quamobrem, qui illic habitant, sensim eo humore infarciri facile possunt, & idcirco morbis, quos humor facere solet, obnoxij euadent, ac tandem capientur: imminet vero praesertim ex febris cum diurna, quas vulgo tertianas duplices appellant, tum acuta cum exanthematibus vocatis, phrenitides, lethargi, comitiales morbi, anginae, putredines, apoplexia, pueris variolae nascuntur: que hi morbi maxime ijs, qui natura sunt humidiores, fiunt autem cum accedens calor humorem ad putrescendum concitabit, cui calori facile concedet nativus corporum calor in humore fractus, & semiextinctus (nam calorem sicco acui, & humido obtundi satis est notum, & receptum) itaque mala hac estate magis, quam vere expectanda sunt: nisi ver forte fortuna ab austrinis flatibus sine pluvia calidius iusto accesserit (austros etenim siccos insalubrioris esse pluuijs, veteres obseruarunt, ut auctor est Aristoteles in Problemat.) quamquam & Ver ipsum insalubre potest

esse cum flatibus aquilonijs, qui intemperantius spirent: Sic enim graues destillationes fieri possunt, & tusses, & raucedines, & laterum dolores, & pleuritides. Quibus malis obuiam eundum est ante, quam fiant, humidis ipsis adium partibus desertis, donec vel temporis beneficio, vel multo, diuturnoque igne omnis de parietibus, & pauimentis humor tollatur. qui ignis non in vijs, compitis, & plateis accendendus est: tamquam ad aeris vitium emendandum, quod iam nullum est, vt ante dixi: atque si adesset, non esset in hoc praesidij genere tanta ponenda spes, quanta vulgo iactatur, primum quia non adeo constat, vt aliquibus persuasum est, pestilentiam igne sublatam esse ab Hippocrate: licet enim hoc ei tribuerit Galenus libro de the-riaca cap. 16. ad Pisonem, & Plinius indicauerit libri trigesimi sexti capite vigesimo septimo: quorum testimonio iure vetustatis non acquiescere, nefas videtur: tamen, cur dubitemus, auctor est Hippocratis filius Thessalus in ea oratione, quam habuit ad Athenienses pro patriae salute: in qua oratione de pestis quidem origine idem legitur, quod apud Plinium libri secundi capite trigesimo septimo, ex Illyrijs scilicet profectam (vt mirum sit, Galenum dixisse, ex Aethiopia, confundentem, quae altero anno belli Peloponnesiaci Athenis acciderunt, cum ijs, quae alio quodam tempore euenisse, Thessalus idem indicauit, & alio loco examinabamus) legitur quoque in eadem oratione, vt apud Plinium, missos ab Hippocrate discipulos per Vrbes Graecorum ad auxiliandum: quos inter seipse Thessalus nominat, & Draconem fratrem, & Polybum Sororium: sed neque quo auxilij ge-
nere

nerē, nec uno, an multis, prouisum sit, perspicue ostendit; immo quod multis, & varijs vsus sit, illa verba non adeo obscure indicant, nempe, Non enim omnes loci eadem auxilia ferunt; Ignis autem nullam fecit mentionem, non secus, quam Hippocrates libro de natura humana, ubi, cum rationem doceat curandi morbos vulgareis, quos aeris exhalatio parit morbosa, de igne ne verbum quidem. Sed neque alijs deinceps temporibus pestilentiam igne abolitam nouimus, etsi remedium sit valde obuium, & expositum: quod si bello Peloponnesiaco Athenienses ignorarunt, cum id Hippocrates nondum fortasse docuisset, cur secutis temporibus, vulgata Hippocratis fama, non est tam promptum auxilium receptum? Atque, si uno ignis auxilio Hippocrates vsus est, cur dimisit discipulos ad auxiliandum diuersis locis, cum hoc per litteras admonere commodissime potuisset? Demum, quis doceat, quanto igne opus sit, quot diebus, & quam late accendendus, si quis esset pestifer vapor, qui non vni haeret loco, nec angustis coercetur limitibus, sed libere per aerem meat, ireque, & redire potest, ut traditum est de peste dicta, qua Athenis orta dicti belli anno altero, iterum inuasit quinto, nec cessauit penitus nisi decimo septimo, si credimus Thucididi, qui & vidit eam, & passus est. Non sunt igitur in locis publicis ignes accendendi, quoniam vapor nullus est morbidus ab alluione profectus. Sed in singulis adibus, & singulis adium partibus, quas Tiberis repleuit: quod in tam ampla Vrbe, in tot amplissimis edificijs, in tanto domorum numero fieri posse, non existimo, sed temporis auxilium necessario expectandum, ut alias factum est,

& su-

& sublimiores interim adium partes habitanda, & edifi-
 ciora Urbis loca: quod nemini potest ignotum esse: hoc enim
 reliquum est vnum presidium aduersus incommoda, quae po-
 test humidarum adium habitatio asferre. aliàs humida calis
 constitutio, vt ante iudicavi, citra quoque inundationem,
 illos etiam offendet, nisi cauerint, qui domos habitant salu-
 berrimas, non in Vrbe tantum, sed vbiicumque constitutio
 huiusmodi fuerit, quam, certiores facti sumus, fuisse vniuer-
 salem. cauendi autem ratio satis est explicata in libris de
 sanitate tuenda.

Hæc habui, Sanctissime Pater, quæ de Tiberis inunda-
 tione sub tui nominis inscriptione exararem: quibus, si nihil
 aliud, hoc saltem faustum, felix, fortunatumque euenit,
 vt hisce diebus, tuæ inaugurationis commemoratione anni-
 uersaria lætissimis, absoluerentur.

F I N I S.

ROMANA EPIDEMIA.

DESCRIPTIO SCILICET, ET EXAMEN
vulgaris aegritudinis, quae in Vrbe anno 1591.
& alterius, quae anno 1593. orta est.

AD STUDIOSVM LECTOREM
MARSILIVS CAGNATVS S.

VT ad rempublicam bene gerendam Historia conducit plurimum; quae idcirco sapienter magistra vitae dicta est; sic quoque ad valetudinem curandam vtilissima est. Quod Hippocratis exemplo satis docemur, à quo, non temere historias Epidemicas descriptas, existimare, consentaneum est. itaque non omnino damnandi veteres medici, qui se Empirico appellarunt, cum historiae in aegris curandis multum tribuerint. damnandi solum, quod rationem despexerint, aut non pro dignitate aestimauerint. No- uere historiae vtilitatem iam nostri saeculi auctores multi, quorum studium mea ego quidem caussa primum imitatus, in aegritudinibus; quae mihi, iam annos duos vltra triginta medicinam facienti, sese obtulerunt; describendis, & examinandis, non parum laboris ac temporis consumpsi. Sed deinde

D visum

visum est, si eius studij Specimen & laboris aliquod in lucem ederem, hoc posse medendi scientie studiosis commodum aliquod asserre. coque consilio vnius, vel alterius popularis aegritudinis examen praebeo: polliceorque, si certior factus ero, te commodum aliquod ex meo labore percepisse, in eodem argumento, si otium, & vita suppetet, me libentius, & fortasse studiosius elaboraturum. hac autem adiunxi meo de Tiberis inundatione commentariolo, quandam ob argumenti similitudinem, quam facile, diligens Lector, animadvertes.

MORBI, QUI IN VRBE ROMA HOC
anno 1591. grassatur, brevis enarratio. Cap. I.

CIRCITER idus Ianuarias huius anni 1591. caperunt Romae apparere febres acuta, & his praecipue notis insignita, maculae in cute rubentes, quas vulgarissimo vocabulo appellant, Petecchie: capitis dolor vehemens: oris siccitas, eaque maior, quam sitis: auditus grauitas, cum aurium dolore potius, quam tumore: delirium, quale in phreniticis. Sed ipso mense Ianuario tam rarus hic morbus erat, ut non magnopere perturbaremur. Februario fuit paullo crebrior, non tamen multi egrotabant, paucique moriebantur. Martio vulgari magis cepit morbus, & ad furorem nonnullos impulit, nonnullos ad atram bilem, qui sese, vel in puteos, vel in fenestris praecipites dederunt, vel gladijs confoderunt. Aprili, & Maio longe plurimos & corripuit,

puit, & peremit, isque visus huius aegritudinis vigor, cepit
 enim Iunio nonnihil decedere, sed Iulio (dum haec scribe-
 bam) magis : quamquam, eodem periculo semper, quicum-
 que egrotarunt. Nullum aetatis, sexusque discrimen; vi-
 ri tamen magis, quam mulieres, & iuvenes magis, quam
 senes, laborarunt, & occiderunt. locium perturbatum,
 crebra plurimis mictio siue sanandi, siue essent morituri.
 alius pene omnibus fluida; & aliquibus intestinorum dif-
 ficultas. Iunioribus sanguis de naribus plerisque salutaris
 paucis perniciosus. sudores non adeo frequentes, paucis qui-
 busdam regius morbus ante diem septimum superuenit. de-
 cedebat multis circiter diem decimum quartum; quem ci-
 tra quoque alij moriebantur; non omnino paucis ad vige-
 simum producebatur, raris quadragesimum attigit diem.
 Recidivae quoque nonnullis factae sunt, quarum aliae brevi
 soluta, aliae interfecere. Ex his demum, qui sanati sunt;
 multis character veluti quidam morbi relictus est, auditus
 grauitas, vel visus hebetudo, vel capillorum destitutum.
 Cum haec autem sic acciderint, quaesitum est primum, verum
 hoc morbi genus tam vulgare, ac perniciosum, aliquid no-
 ui, & insolentis contineat. Deinde, unde originem tra-
 xerit. Tum, utrum contagio communicetur. Praete-
 rea, utrum timendum sit, ne ad aetatem, & ultra pro-
 ducatur, & grauius afficiat. Postremo, quae auxilia,
 quae remedia salutaria reperta sint. de quibus sigillatim
 differendum est.

IN HOC MORBI GENERE NIHIL NOVI
 obseruatum esse. Cap. II.

DE primo igitur, si nouum aliquis hoc morbi genus existimaret, is deberet docere, cuiusmodi agnoscat nouitatem: uel enim est noua quaedam morbi species, & forma, uel, si non est noua species, debet aliquid noui inesse in ijs rebus, quae morbum secuta sunt, uel in origine, & causis, à quibus exortum putant. Sed quia de origine dicendum est seorsim, ut proposui, nunc de formæ, & casuum, qui hunc morbum secuti sunt, nouitate disputabitur.

Formam igitur, siue speciem huius morbi nouam non esse, non difficulter ostendi potest: nam febrem fuisse acutam, assumimus, continuam scilicet, uehementem, & lethalem: at febrium genus hoc minime nouum est: quod antiquorum sunt de huius natura, & medendi ratione, resecta volumina: & nemò tam rudis medicus est, qui non sepe uiderit. Nec nouum est, furor, & atrabile egros co necitari: quando, uerno tempore hoc euenire, ab Hippocrate traditum est. quod si obijceretur, nouum esse, febres acutas uere fieri: quas Hippocrates non inter uernas aegritudines, sed inter aestiuas memorauit; facile occurri posset: quoniam nature uerni temporis consentaneum quidem est; hoc febrium genus minime nasci; quod Hippocrates uoluit docere in morborum per tempora distributione; aphorismorum libro explicata; sed præter naturam eiusdem temporis fie-

ris fieri ipse non negasset, qui libri primi Epidem. sectione altera, in descriptione tertia temporum constitutionis, inquit, Ante ver ceperunt febres ardentes, & usque ad æquinoctium, & æstatem durabant. (nouit igitur Hippocrates, vere quoque fieri febres ardentes, acutas scilicet.) hoc vero par est accipere, præter veris naturam euenisse: quoniam eadem sectione aphorismorum aph. 3. docuerat, cum ætates, tum morbos alios ad alia tempora bene, vel male se habere. & rursus aphorif. 19. admonuerat, morbos omnes omnibus quidem temporibus fieri, sed quosdam in quibusdam magis. dixerat quoque in secunda sectione aphorif. 34. in morbis minus illos periclitari, quorum nature proprius, siue familiaris existit, & ætati, & habitui, & tempori, quam quorum nulli horum conuenit. His autem intelligimus, alios alijs temporibus morbos natura, alios præter naturam congruere. docuerat vero, & illud secunda sectionis aphorif. 9. Autumno fieri morbos acutissimos, maximeque lethales, Ver autem saluberrimum esse. quo indicauit documento, Veris natura febres acutas non congruere. itaque nec in morborum, qui uerno tempore conueniunt, enumeratione, secunda sectione aphorif. 20. acutas febres recensuit. si itaque sunt aliquando uere acute febres (quod nouum non est) præter naturam huius temporis fieri, dicendum est. Angina est quidem acutissimus morbus, & uere fieri dicitur (si quis de hac re dubitet) sed ab acuta febre diuersa est. Furor quoque, qui pariter uere fieri maxime solet, etsi nonnunquam acutus apparet, alius tamen est, quam febris ardens, & acuta. Quamuis igitur hoc febris genus

extra tempus accesserit, non tamen debuit nouum videri: quando prater naturam aliquid fieri, nouum non est: & vere febres acutas exortas esse, multoties obseruatum est.

Non fuit insuper nouus hic morbus, quia multos peremerit: nec quia fuerit publicus, & popularis, & vt Graci dicunt ἐπιδήμιος: quoniam omne morbi acuti genus perniciosum est, & lethale. Febresque ardentes nonnumquam publice grassari lib. 2. Epidem. sect. 3. Hippocrates docuit, inquiens, ἐστὴν ἐπιδήμιος ἡ νόσος ἡ ἀπὸ τοῦ ἀέρος πολλοῦ. atque interim studiosus Lector meminerit, nomen Epidemia apud Galenum omne publici, ac popularis morbi genus promiscue significare: non autem solam Pestem appellatam. atque ideo mirari neminem debere huius nostri libelli inscriptionem: quoniam morbus hic vere ex Galeni sententia fuit ἐπιδήμιος, & ἐπιδήμιος. Non fuit igitur noua agritudinis forma. Sed nec casus nouos, seu noua symptomata (vt vulgatiore, licet peregrino, vtar vocabulo) veterem morbi formam comitata esse dixerimus. Nam capitis dolor, vigilia, auditus grauitas, stertis, oris siccitas, delirium, fluor ventris, lotij copia, & perturbatio, sanguinis profluvia, haec, inquam, noua non sunt: etenim quotidie passim cernuntur, nec aliud auctores loquuntur. Nec, demum, maculae rubentes in cute nouae sunt existimandae: cum antea hoc saeculo saepissime apparuerint, nec illarum apud Hippocratem mentio infrequens existat libris Epidemiorum, quae ἐπιδήμιος ab eo dici, non est necesse pluribus explicare.

Singula igitur cogitantibus debet persuasum esse, morbum

bum hunc prioribus seculis cognitum fuisse, & omni carere
 nouitate. Quod si rem in vniuersum quoque capere veli-
 mus, similem huius morbi constitutioni speciem quandam
 Hippocrates exhibuit libro primo Epidemiorum; qua scili-
 cet, in secunda sectione, tertia inscribitur; vbi haec habentur,
 Ante ver autem caperunt febres ardentes, & vsque
 ad equinoctium, & ad astatem durabant. & paullo post,
 Erant autem febrium ardentium affectiones. Quibus qui-
 dem bene ac large sanguis per nares erupit, per hoc maxime
 seruabantur: & nullum noui, qui in hac constitutione mor-
 tuus esset, si recte ipsi sanguis profluxisset. & paullo inse-
 rius, Quibusdam morbus regius accidit sexta die. Verum
 his purgatio per vesicam, aut aluus exturbata profuit, aut
 larga sanguinis eruptio. Velut Heraclides, qui decumbebat
 apud Aristocydem: nam huic & ex naribus sanguis erupit,
 & aluus turbata est, & per vesicam purgatus est. haec au-
 tem, de illo Heraclide dicta, Oliuerio cuidam nobili Gallo ad
 vnguem euenisse, ipse testari potest, qui viuit, & bene va-
 let, possunt & multi, & praeter ceteris Petrus Syluanus me-
 dicinæ, & bonarum litterarum scientia non vulgariter in-
 structus, quem habui in eiusdem Oliuerij curatione socium.
 addit Hippocrates paullo post, Sanguis autem plurimis eru-
 pit, maxime adolescentibus, & in vigore constitutis. & ta-
 lium plerique perierunt, quibus sanguis non erupit. Senio-
 ribus vero ad morbum regium res deuenit: aut alui ipsis tur-
 bata sunt, aut dysenterici facti sunt, veluti apud Hippo-
 cratem Bioni apud Silenum decumbenti contigit; possum hic
 ego dicere, veluti Luca Merentio contigit, quem vna cum
 Petro

Petro eodem curabam, qui post sanguinis è naribus eruptionem, post alui turbationem, & mictionem copiosam, dysentericus factus est, & demum sanitatem recuperavit. Sed & illa, qua Hippocrates paullo inferius adiecit, huic constitutioni acciderunt, Mulieres porro multæ quidè agrotarunt, pauciores autem, quam viri: & pauciores etiam mortuæ sunt. item & illa. at vero circa æquinoctium, & usque ad pleiada, & sub hyemem comitabantur febres ardentes. Sed & phrenetici plurimi tunc fiebant. & plerique horum moriebantur. fiebant autem & per astatem pauci. conueniunt & alia quedam, sed hæc maxime, Ac in hac constitutione ex quatuor signis maxime seruabantur. Quibus videlicet sanguis è naribus probe erupisset: aut vrine multæ, & multam subsidentiam habentes per vesicam prodijissent: aut per ventrem turbata, biliosa tempestiue processissent: aut qui dysenterici facti essent. Acciditque multis, vt non vno ex prescriptorum signorum iudicarentur, sed per omnia percurrerent: & grauius quidem habere videbantur, conseruabantur autem omnes, quibus hæc accidissent.

Quæ demum de recidiuis ab Hippocrate dicta sunt, nostræ similiter constitutioni consentanea sunt. etsi idem plane recidiuarum modus non fuerit: neque enim tantam recidiuarum varietatem, & frequentiam notatam noui, quantum Hippocrates describit. Non me latet quoque, posse maiorem aliquam dissimilitudinem inter hanc, & illam constitutionem reperiri vti quoniam illam toto anno viguisse Hippocrates significat, popularumque mentionem non facit,
 quarum

quarum in constitutione superiore meminerat, & tubercula ad aures multa fuisse indicat, quae rara in hac nostra visa sunt. papulae vero vulgatissimae fuerunt. & non multo ante aequinoctium, & ipso vere, atque initio aestatis viguit, iam vero decessit. Verum hac dissimilitudo non docet, in hac morbi specie aliquid antiquis ignotum existisse.

At obijciat ne aliquis vocatam à recentioribus malignitatem, quam Graeci *Κακοῖδνα* dicunt, quasi ab Hippocratis seculo ignoratam? sane disputatio haec pulcherrima est, sed maius otium desiderat, interim donemus, malignitatem hanc prisca incognitam; illud constat, morbi huius propriam non fuisse, quoniam multis iam annis elapsis, tam vulgarium voces hominum, quam medicorum, aliud nihil resonant, quam malignitatem; quare obrem neque hac de causa novus morbus dici debuit.

Reliquum esset, ut novitatem mali huius ex remedium novitate docerent. Sed & hoc vanum esse, ex ijs intelligetur, quae de remedijs, huic malo adhibitis, posterius tractabuntur.

DE CAUSSIS EIVSDEM MORBI.

Cap. III.

NUNC sequitur, ut de morbi eiusdem origine disseramus, hoc vero est, causam effectricem illius indagare, exponereque in eum finem, ut intelligere valeamus, cur hoc anno morbus hic exortus sit, & cur popularis, & *ἑνδίκμος* fuerit. Ea ve-

E ro ge-

ro genere duplex est, externa videlicet altera, & altera interna. Externa, quæ veluti principium primum est, mouensque immotum, quodque ad cauendum, si cognicum sit, maxime conducit. Interna vero, quæ mouens motum dici potest; & materię quoque vicem subire videtur. Agamus igitur de externa primum, quæ natura, atque tempore alteram præcedit.

Quoniam autem communis morbus communem quoque debet causam habere; communis autem fuit caritas annonæ (quamobrem fame, & inedia, & ciborum prauitate multi perierunt) idcirco nonnulli sibi persuasissent facile, huius mali causam fuisse inediam, præuosque cibos, panem præsertim insuetum, & vobis ob admistat sordes valde infestum: quo veriusque propositi causam doceri videmur: nam hoc cibi genus vit. prauum, & insuetum; morbum fecisse, eundemque communem, & popularem; ut vulgo, & à maxima populi parte edebatur; credi potuit. Verum huius causæ nulla est ratio habenda: quoniam morbus hic non in eos tantum inuasit, qui duriter victitant, & sordidissimo illo pane vesci coacti sunt: sed eos quoque, qui laute, ac delicate, & in omnium rerum vbertate vixerunt, & pane seditico semper alti sunt, & apprehendit, & occidit.

Causam igitur fuisse oportet, quæ communis omnibus esse poterit, & omnes cuiuscumque ordinis, & sexus afficere. Aeris igitur maleficio morbum exortum statuendum est. Cum enim id, quod morbos facit, attingere necessario nos debeat; nihil est, quod omneis eque tangat, atque aer; quod est notissimum. quod igitur publicus, & popularis hic

morbus

morbis exsisterit, aeri acceptum refertur. Cur autem hoc anno praesertim, non autem superioribus hoc euenerit, iam expediendum est.

Opinor autem, neminem negaturum, debuisse hoc anno aeris statum, & morbis ferum esse, & annorum, qui elapsi sunt, constitutioni dissimilem: & oportere inuestigari, quid huic anno acciderit, quod annis superioribus non euenerit.

Quoniam autem non est hoc loco ars vniuersa tractanda, multa sunt ex alijs sumenda, quaedam dumtaxat hoc loco sunt peculiariter exponenda. Sumendum est autem ex Hippocrate. 3. aphorism. 1. Mutationes temporum, videlicet ab Hyeme transitum ad Ver, à Vere ad Æstatem, ab hac ad Autumnum, & hinc ad Hyemem morbos producere. item sumendum ex eodem 3. aphorism. 1. In singulis temporibus magnas fieri mutationes frigoris, & caloris, humoris, & ariditatis. Vere scilicet nonnunquam frigidius, nonnunquam calidius calum est, quam Veris natura postulat, estate item, & ceteris anni partibus. praeterea, ex eodem similiter 3. aphorism. 10. Morbos inconstantes, seu incertos, & iudicatu difficiles in temporibus nasci incertis, & propriam ac suam temperationem non seruantibus, ut Galenus exposuit 3. aphorism. 9. Demum sumimus, Autumno morbos nasci maxima ex parte acutissimos, & lethales. de quibus sententis non est pluribus hoc loco disserendum.

Nunc vero explicandum est, eiusmodi euenisse proximis temporibus mutationes, quae morbos efficere potuerunt natura temporum minime congruentes, eosdemque acutos, & exitiosos. Hoc autem nos existimo posse percipere, si acceperimus.

mus. quo annus iam elapsus ab optima, saluberrimaque constitutione degenerauerit.

Annus salubrem Hippocrates libro de aere, aquis, & locis docet esse, cum sunt ratione signa in astris orientibus, & occidentibus: & in Autumno aqua sunt, & Hyems est moderata, neque admodum clemens, neque excellens frigiditas: & in Vere, ac Æstate tempestiue pluit. cuius sententia aliæ partes dilucida videntur esse, illa vero obscura; cū primo dicitur, Si ratione fiant signa in astris orientibus, & occidentibus: quod obiter quidem, sed opportune, à nobis explicabitur. Scire igitur oportet, astrorum appellatione, præsertim apud Hippocratem Venere, Pleiades, Canem, Arcturum. itaque eodem libro Hippocrates dixit, Oportere astrorum exortus considerare, præcipue Canis, deinde Arcturi, & Pleiadum occasum: quapropter libris Epidemiorum hæc astra ad temporum designationem sola commemorat, vt Aristoteles quoque, addito Orione, commemorauit libro Problematum sect. 1. probl. 3. Cum igitur Canis exoritur, circiter duodecimum Calendas Augusti, & Arcturus, circiter tertium Id. Septembris, & Pleiades occidunt ad quartum Idus Nouembris (hæc autem dico ex veterum obseruationibus, nam nostro sæculo dictorum siderum ortus in alios dies translati sunt) solent imbres fieri cum hominibus, tum cæteris viuentibus salutare. & hæc sunt signa, quæ, ortu & occasu dictorum siderum fieri debere, admonuit. Cumque sæpius illorum mentionem faciat libro de aere, aquis, & locis, librisque Epidemiorum, pluuias tum dumtaxat factas, aut non factas, notat. vt non alia signa expectanda existimem,

mem, quam imbrium prouentum, cum illa vel oriuntur sidera, vel occidunt: atque ideo Hippocratem his verbis: Si ratione fiant signa in astris occidentibus, & orientibus, subiungentē sequentia, & in Autumno aque fiant, & Hyems sit moderata, & neque valde clemens, nec admodum excedens frigiditate: & in Vere, ac in Æstate tempestiue pluat. His, inquam, explicare Hippocratem arbitror, quod breuiter indicauerat illis prioribus, si ratione fiant &c. propterea & Aristoteles annum salubrem describens, pluuiarum dumtaxat rationem habuit, dicens, salubrem, vt hominibus, ita & piscibus annum esse: si hyems clemens & serena fuerit, Vere autem, Æstate, & Autumno pluat. Cuiusmodi annum frugibus quoque propitium Poeta cecinit, inquitens, humida Solstitia, atque hyemes optare serenas: significauit enim Æstate (quam Solstitij nomine appellauit nam Solstitij nomine, æstiuam conuersionem intelligebant Latini: cum hibernam appellarent Brumam. indicauit autem Solstitij appellatione æstatem, parte scilicet pro toto accepta) æstate, inquam, significauit, pluuias optabiles esse, hyeme autem serenitatem. Non me latet, hunc Hippocratis locum paullo secius à doctis quibusdam inrepretibus acceptum, sed in obscuris sententijs Varietas interpretationum ad veritatem collineandam conducit plurimum.

Dixit autem Hippocrates, si Vere, ac Æstate tempestiue pluat: quod accipiendum est. de pluuijs moderatis, queque non aceruatim, sed crebro, & modice fiunt, & terram irrigantes æstum ipsum, qui Vere quoque & Autumno nasci solet (nisi pluat, vel Aquilo spiret) contempereut. Hæ namque

que commodè sunt, & ad valetudinem conseruanda in con-
ducunt, præsertim vero, si aquilonia sint, ut de Plantis
quoque dixit Theophrastus lib. 2. de caus. plant. cap. 3. nam
ut ventus ipsi boreus salubrior, sic & imbres borei sunt sa-
lubriores: etenim aestui, cum viget, modum simul imponunt,
& corpora corroborant, que austro dissolui consueuerunt,
atque ideo Etesie quoque ad anni salubritatem plurimum
conducunt: aquilonij scilicet venti, qui singulis annis æsta-
te redeuntes circiter exortum canis, æstatis ardorem fran-
gunt, qui longe vehementior fit, si forte illi non accedant,
aut parum, & non assidue spirant: itaque apud Hippocra-
tem legitur lib. 1. Epid. sect. 2. Æstas non valde æstuosa fie-
bat, Etesie assidue spirarunt. & lib. 3. Epid. sect. 3. Æstas
serena, calida, æstus magni. Etesie parum dispersum spira-
runt. Scilicet illis non spirantibus æstus maior fieri, quam
spirantibus, solet.

Illud demum ad anni conseruandam salubritatem: cum enim
Hippocrates dixerit, hyemem debere esse, nec clementem, ni-
mis, nec frigidam: hoc ex vulgari, veterique dicto adden-
dum est, ante brumam frigoris magnam vim non expectan-
dam, sed postea, mense Ianuario. Sole videlicet postremam
Capricorni partem perambulante. Sicut etiam post Solsti-
tium longe maior æstus, quam ante percipitur: propterea cir-
cum brumam sæpe ob aeris clementiam arbores, & fruti-
ces non solum germinant, sed flores, & fructus nouos edunt,
evidenti veris emulatione: dies que illi ab antiquis Halcyo-
nij vocati sunt: vidimusque nonnunquam tanto luxu arbo-
res, & frutices germinare, ut rosarium mense Maio pro-
uentus

uentus maior expectari non deberet.

Cum igitur annus huiusmodi fiet, morbi vel non erunt, vel pauci, vel denique temporibus congruentes, & familiares, & faciles iudicatu. Ut è contrario, si diuersa fuerit anni constitutio ab ea, quae modo ex Hippocrate descripta est.

Anno igitur superiore Aestas fuit quidem varia, tamen circa ortum Canis magna imbrium vis orta est, & non multum Etesia spirarunt. Autumnus calidior, & humidior fuit, immo humidissimus imbribus assiduus, & vberimis, quibus & Tiberis inundauit mense Octobris. Hiems vero frigidior initio, ac sicciore fuit, quàm debuerit, quamobrè circum occasum Pleiadu, flatu Aquilonio existere, Destillationes multae factae sunt, Grauedines, ac Tussis multa; inde vero ad Brumam frigus, caelo aquilonio, plerumque, perseuerauit, & tussis, ac dolores laterum oriebantur, nisi magnus adhuc egrotantium numerus non esset; nec illa facta est ante brumam aeris clementia, quae annis salubribus esse consueuit, ut dictum est. Anni vero praesentis mense priore tepidius iusto calum habuimus, neque non Vere accedente calidius, ac siccius, quam pro temporis natura: & flatus austrini frequentiores, & vehementiores spirarunt.

Hec igitur perpendenti videbitur ex Hippocr. 3. aphor. 8. suam tempora temperiem non seruasse, frigus videlicet, & calorem fuisse intempestiuum, & siccitatem austrinam debitum naturae modum superasse: & idcirco morbos acutos, iudicatuque difficiles exortos. Hippocrates vero 3. aphor. 7. morbos in siccitatibus acutos nasci docuit, qui grauiores quoque sunt, si austri, praesertim sicci, dominantur, vt Aristoteles

les significauit primi libri Probl. 23. Neque contrarietas hec est, siccitates imbribus salubriores, & austros siccos humidis deteriores esse; quoniam alia est aeris siccitas, alia ventorum. aeris siccitas est humoris, atque adeo materiae omnis absentia, & priuatio. venti autem sicci sunt, quia sicci halitus soboles existunt, quem multum austri secum ducunt, qui minus sunt perniciosi, si imbrium temperentur frigidibus.

Frigus igitur intempestiuum alijs destillationes induxit, alijs cohibuit, vel ex toto, vel ex parte. quibus cohibita, vel impedita destillatio est, tempore accedente humor cohibitus, & in capite praesertim inclusus caput, & calere, & fortasse putrescere, vnde febres, & capitis dolores, & deliria, eodemque colliquato ventis fluores, mictiones crebrae, lotium turbidum, & reliqua ante dicta.

Sed dubitaret aliquis non inepte, quoniam hoc anno furores, & atra bilis orta sunt, qua Vere fieri solent propriam naturam seruante, quam (ut ante dictum est) hoc anno minime seruatae notauimus. Verum is oportet animaduertat, tempora posse quidem, sed non in totum, à propria natura degenerare: itaque & alienos, & propriae naturae congruentis morbos posse producere. Vere, natura temperato & salubri, possunt caloris, & frigoris magna fieri mutationes, quamobrem euadat insalubre: tamen veris naturam deponere minime potest, ob necessariam Solis conuersionem, & reditum ad nos. propterea non est alienum Verno huius anni tempore cum alienos à verna constitutione, tum eidem congruentes morbos productos esse.

Non est etiam alienum expendere, vtrum ad hoc morbi
 genus excitandum Tiberis inundatio contulerit, qua annis
 duobus proximis contigit humilioribus vrbis locis, iuxta ip-
 sum Tiberim. At euentus docuit, non diuitas alluiones: sed
 humidiorum cali. statum ea peperisse mala, quae estate su-
 periore passa est ciuitas, quaeque nunc patitur: quae si ab
 inundatione originem ducerent, deberent ij potissime; &
 grauissime laborare; qui domos habitant ad Tiberim post-
 tas, cum tamen proxima estate grauius laborauerint, qui
 collem Quirinalem incolbant, vbi & summus Pontifex
 Sixtus interijt: nunc vero nullo regionum discrimine morbus
 in Vrbe tota grassetur. Vtrum vero sublimior aliqua caus-
 sa ad huius aegritudinis ortum conuenerit, & praesertim Lu-
 na defectus, quem vidimus anni proximi xvij. Cal. Au-
 gusti, & Solis labor, qui pridie Cal. eiusdem mensis euenit?
 Solem, & Lunam in hac rerum vniuersitate, ortus, & inte-
 ritus, & omnem aeris varietatem inducere, pro comperto
 habemus, & est ab Aristotele libro quarto cap. vltimo de or-
 su animalium diserte explicatum: & eorundem siderum
 congressus, & oppositus cum praesertim vel Luna lumine de-
 stituitur, vel Solis lumen terris aufert subiens Luna; pecu-
 liari quadam ratione aerem mouere, & afficere, consenta-
 neum est. Sed, cuiusmodi sint eiusmodi mutationes, soli A-
 strologiae professores ausi sunt (quam vere nescio) inter-
 pretari, & docere. Hippocrates anni constitutiones sic, ob-
 seruabat, ut solius caloris, frigoris, humoris, & siccita-
 tis rationem haberet, statusque vel aquilonios, vel austrinos
 memoraret: notaretque quos morbos singula temporum con-

stitutiones, vel naturales, vel preter naturam producerent. causas vero remotiores earum mutationum, & varietatum pratermisi. Vergilias aliquando, Canem, & Arcturum nominat, sed non tamquam causas mutationum, sed tamquam indices, quæ fuit quoque Petri Aponensis opinio, Viri ab Astrologia, quæ vocatur iudiciaria, minime abhorrentis: qui ad Problemata Aristotelis 1. sect. probl. 3. scias, inquit, quod huiusmodi ortus, & occasus siderum non est causa permutationis omnino aeris, per tempora, sed potius signum. & hæc hætenus de causis externis.

Causam vero internam (in qua scilicet, tamquam in esca, putredo prius concipitur, quæ deinde calorem aduentitium per corpus uniuersum effundit) fuisse vitiatum sanguinem, hæc persuaserunt, verum tempus, quo sanguis crescit: inuenta, quæ sanguine abundat, & iuuenes præsertim laborabant: febrium continuatio, quæ (ut est communis opinio) docet humorem intra venas tum calefcere, tum putrescere: in venis autem sanguinem esse, tam certum est, ut ridiculum, aut potius ineptum sit de ea re dubitare: ad hæc, de naribus sanguinem sponte fluxisse multis, & eos hac ratione sanitati restitutos, quod eque vitiatum, & abundantis sanguinis indicium est. Sed vitium eiusdem rubræ quoque & purpureæ in cute macula perspicue ostenderunt.

DE SEDE AFFECTA EIVSDEM MALI

Cap. I I I I.

Quoniam vero ad integram causarum, & originis internorum affectuum notitiam, videtur loci, sine sedis patientis indagatio necessaria; non iniuria quærat aliquis, Caput ne fuerit in hoc affectu peculiariter considerandum. Sed grauior mouetur questio, quam huic loco conueniat: etenim pertinet ad vniuersam febrium naturam intelligendam. quod huius loci proprium est, illud dūtaxat breuiter explicabitur. Caput ergo in hoc genere aegritudinis affectū esse, nemo sanus negabit: nam capitis ipsius docebat dolor, docebat delirium, grauitas auditus, & aurium dolor ipsarum, & locij perturbatio: quæ omnia capitis patientis indicia sunt manifesta. Vtrum vero hæc origo malorum exstiterit, an eorundem potius affecta, non est cognitu, vel iudicatu facile. quando, si quis hoc statuatur, is videbitur de tota febrium natura sententiã ferre, & statuere, sedem aliquam esse, aut non esse, in quauis febre peculiarem, sine qua consistere febris non possit, nec sanari, nisi prius loco illi consultum fuerit. Quæ res est plena controuersia, & maiore otio examinanda.

UTRUM CONTAGIO MORBUS IDEM
communicaretur. Cap. V.

Hic vero de causa cum externa, tum interna hunc in modum disputatis, consequens est, ut de contagio aliquid dicatur. que tractatio eidem propinqua, & affinis est, quam de causis disputationem habuimus. Sed quia nimis aliena est ab instituto meo disputationis communis de contagio, deque morbis contagiosis, illud quasi compertum, ac confessum assumo. Contagium debere accipi pro mali communicatione, quacumque tandem ratione contingat. Nam duplicem communicationis modum Aristoteles agnouit lib. 7. Probl. 4. apud Gazam. & Probl. 7. apud veterem interpretem, quo usus est Petrus Apponensis. Aut enim communicatur sordidus, & corruptus, quem aeger reddit, spiritus, qui, ab alio subinde respirando absorptus in pulmones, primum illos, qua parte adhaeserit, contaminat, unde coniuncta partes breui, alie post alias, labem eandem concipiunt, non aliter, atque lignum sulphure oblitum, ubi pars ignem conceperit, reliquum deinde totum succenditur: quod in Tabe, & morbis pestilentibus euenire Aristoteles tradidit. Aut communicatur vapor, vel humor, vel quicquid sit, quod à sorda cute, sordidaque egrotantis emanat (cuiusmodi eorum, qui scabie afficiuntur) & ad alterum transuehitur, cui adhaerens, partem, quam

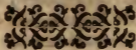
tingit.

tetigerit primo, statim polluit, à qua deinde reliqua inficiuntur, ut de Spiritu dictum est. Hac autem ratione pestis communicari non solet, sed priore tantum, quod Aristoteles visus est eodem loco docere, & multis potest euentibus probari: quoniam multi præslo solent agris esse, ut cibos, & potus offerant, & reliqua necessaria suppedient; qui tamen non inficiuntur, nisi factum halitum ore, vel naribus traxerint: itaque vna cautione vtuntur, ut vel auersi agris ministrent, vel bonis odoribus ora, naresque muniant, ne halitus hauriant pestilenteis. Vtrum vero diuerso ab his modo morbus aliquis communicari possit, non est à veteribus proditum medicinae auctoribus: quod de fomite à recentioribus dicitur. (fortasse Gracis ignotum; quoniam in eorum litteris nihil eiusmodi comperimus; Iudæis autem notissimum, ut ex ijs dignoscitur, que de lepra affectis multa in sacris litteris leguntur. Leuitici cap. 13. & 14.) hoc, inquam, alteri ex duobus modis; quos narraui, subiici debet: nam cum fomes tractatur; siue laneum aliquid sit, siue aliud quodcumque; aut effunditur aliquid ex eo, quod instar halitus, ore, vel naribus hauritur; aut incluse sordes partibus hominis, à quibus tangitur, adherent. Tradunt præterea auctores, affectus quoque nonnullos sola qualitate communicari, ut Torporem Torpedo piscis per baculum, vel retia communicat piscatoribus (de quo tamen licet dubitare: quidenim prohibet à pisce auram tenuissimam: vel vaporem exire, qui per baculum, aut retia in manus piscatorum latenter inuadat? Sed missa hæc faciamus) At febres, aut alios, præter torporem affectus, hoc modo communicari

consue-

consueuisse unquam; vel posse, nec veterum constat monu-
 menti, nec posteriorum obseruationibus repertum est, Cum
 ergo quaeritur, morbus hic sit necne contagiosus; vulgatum
 equidem noui, & plerosque audiui affirmantes, contagio-
 sum esse; eo (ut opinor) adductos, quod momento plures
 eo capiuntur, quodque ex ijs, qui cum agris versati sunt,
 multi similiter haecenus agrotarunt, nec pauci obierunt:
 quamobrem insignis quoque medicorum numerus sublatus
 est. cui accedit, has febres vulgo à medicis vocatas esse pe-
 stilentis; quod genus docent, ab insigni, & excellenti
 quodam putredinis gradu proficisci: cuius argumentum ar-
 bitrantur macularum genus purpurearum, quod ipsam
 quoque pestilentiam sequi solet. Pests vero maxime con-
 tagiosa (altero videlicet modo) ab antiquis habita est, ut
 Aristoteles testatus est libri primi problemate septimo, in-
 quiens, cur sola pestis morborum maxime eos afficiat, qui
 ad eos, qui curantur accedunt. haec docere videbantur mor-
 bum contagione communicari. Ea tamen tanti non sunt, ut
 doceant, & nos cogant hoc fateri: etenim agrorum corpo-
 ra non sunt sordibus infecta, ut scabie, lepraque laboran-
 tium: nec fixum halitum exspirant, & constat multos, im-
 mo pene innumeros tangere, & arte agros atrectare, &
 amplecti, nullo incommodo, nullo bonae valetudinis detri-
 mento, nullaque contra pestilens virus (si quod extaret)
 cautione adhibita. Qui vero haecenus agrotarunt, multi
 similium agrorum consuetudine caruerunt. Medentium au-
 tem pars magna occidit, non ob agrotantium consuetudinem
 quibus cum alij arctius, & coniunctius tuto vixerunt; sed
 quoniam

quoniam interim alii voluptatum, alij pecunie studiosiores
 fuere, quam propriae valetudinis, & salutis. incidere au-
 tem in morbum publicum, & popularem propter aeris con-
 stitutionem, quae mala, & praeter naturam existit: & ho-
 minum corpora, quacumque de causa ad egrotandum pa-
 rata, in id solent morbi genus delabi, quod ab aeris potissimum
 constitutione induci solet; ab ea vero morbi vulgares
 maxime nascuntur: est enim veluti character quidam, &
 sigilli imago, qua insignitur, cere instar, quacumque ob-
 signationis capax materies. Sed contagij nulla ratio. Nec
 obstat, ut ante obijciebatur, plureis confestim simili morbo
 correptos esse, quoniam ex aeris sola constitutione saepissime
 eodem tempore, locisque distantibus, inter quos nulla inter-
 cessit consuetudo, eadem aegritudine capiuntur. Nec obstat,
 rursus, has febres vocari pestilentes, & maculas rubras
 magnam, & excellentem vim putredinis indicare; & pe-
 stem ipsam maxime esse contagiosam; Pestis enim, & morbi
 pestilentes: etsi contagio communicari possunt; attamen na-
 scuntur quoque sine contagio. Itaque certiora contagia, in-
 dicia, quam quae dicta sunt; deberent inuestigari. Nihil est
 igitur, quod evidenter doceat, & efficaciter persuadeat
 hanc aegritudinem contagiosam esse.

UTRUM TIMENDUM SIT, NE GRAVIOR
estate morbus euaderet. CAP. VI.

VTRUM vero per astatem grauior morbus expectandus sit quaesitum est saepe. hocque nonnulli sibi persuadebant: quoniam si saluberrimo anni tempore tam graui ter affligebat, quid erat expectandū tempestate minus salubri, praesertim cum Solis defectus media astate futurus sit eodem fere tempore, quo factus est anno superiore, quo multi ex vulgari similiter morbo, diuturno quidem, sed valde graui laborarunt.

Verum, etsi de futuris (vt vulgatum verbum est) contingentibus, certa praedictio non exstat, non est (vt aiunt) veritas determinata, ea tamen mihi spes semper fuit (quod saepius cum amicis contuli) fore, vt astate morbus desineret, nec reuerteretur vlllo modo, si caeli constitutio modum reciperet: qui modus erit, vt imbres tempestiue fiant, & flatus aquilonij, praesertim matutino cicantur, quos Etesias, & prodromos Graeci appellant. quod & factum est & votis euentes haecenus respondit: nam vari admodum sunt, qui nunc, Sextili mense scilicet, illo febris genere capiuntur, & mutatam experimur morborum constitutionem, & loco acutarum febrium oriri tertianas, semitertianas, dysenterias, & tensesmos. Etesiae quoque saepe spirant, & crebro imbres facti modum aestui posuerunt.

Quamuis autem ver, saluberrimum anni tempus, mor-
biferum

biferum hoc anno exstiterit, non tamen fuit æstas pernicio-
sior exspectanda; quoniam nulla est certa ratio, nulla neces-
sitas in temporum successione: & rerum euentus docuit, Veri
insalubri Æstatem quandoque succedere saluberrimam,
Autumnum leuem, & minime morbiferum, minimeque le-
thalem.

Solis autem defectus, hoc mense Iulio, scilicet ante diem
decimum tertium Cal. Augusti; paucis ante quam hæc scri-
berentur diebus; quid portendat, Astrologi nuntiabunt. Il-
lud mihi compertum est, cum Ptolemæus admonuerit, colo-
res obseruandos, quos sidus deficiens præfere, & rerum
quarundam, quæ iuxta sidus aliquando apparent, cuius-
modi, virgæ sunt, atque aræ, colorem nullum solis hoc an-
no deficientis obseruari Romæ potuisse, ob tempestatem ipso
Nouilunij, & defectus tempore repente abortam: quamob-
rem nec ipsius defectus (qui alioquin non magnus exspecta-
ri debuit) nec rerum ipsi propin quarum sideri ob-

seruatio ulla fieri potuit; cui accedit, Nouilu-
nium hoc accidisse Sole ac Luna extremas

Canceri partes peragrantibus, quam-
obrem nihil aut parum ad lea-
liam, & ceteras Euro-
pe regiones persi-
nere, ab eo-
dem

autore Ptolemæo
discere vale-

mus.

G

QVÆ

QVÆ PRÆSIDIA IN EIVSDEM MOR-
bi curatione contulisse visa sint.

Cap. V I I.

AM consequens est, ut de præsi-
dijs, qua contulisse observatum est, ad usum, & instru-
ctionem posteritatis, dicatur.

Natura igitur primum hæc præstabat: al-
ium movebat, & liquidam faciebat. lotium
plerisque copiosum, crassum, perturbatum, ciebat, nonnullis
vero copiosum quidem, sed tenue. Sanguinem denique de
naribus effundebat. & per hæc signa multi servati sunt,
ut in ea morborum constitutione accidit, quam Hippocrates
tertiam describit libri primi Epidem. Sect. secunda, ut ante
retuli. Non quidem quod multiplex materię genus hunc
morbum excitaverit, atque ob id multiplex fuerit euacua-
tio necessaria. Sed quod (ut Galenus indicavit ad ter-
tiam sectionem libri primi Epidem.) bilis in corporibus
multa partim sanguini mixta, & in caput delata, venis
narium apertis, sanguinis eruptionem conceitavit: partim ad
ventrem, partim ad vena vias transmissa, fluores alui plu-
ribus, & dysenterias nonnullas; mictiones vero crebras, &
multas pene omnibus induxit: & quibusdam ad cutim col-
lecta regium morbum effecit. hæc igitur natura sponte cue-
nerunt.

Natura vero institutum Medici secuti, sanguinem è ca-
pite

pite mittere saepius tentarunt . *Humerariam* venam in
 utroque brachio secuerunt . *Hirudines* , naribus , temporibus ,
 retro aures affixa sunt . *Vena frontis* à multis incisa
 est . ex eius tamen sectione non plus , quam ex reliquis agroti
 proficiebant : licet eam nonnulli plurimi facerent , & veluti
 singulare remedium predicarent . qui postea , vsu docti ,
 agnouerunt , quacumque ratione è capite sanguis traheretur ,
 saluberrimum esse . *Vena dicta* sectionem probauit quidem
Hippocrates s. aphorif. 68 . ad soluendos occipitis dolores . at
 non , si sit diuersi generis dolor . nam dolente occipite retrahitur
 sanguis ad partem dolenti contrariam . in alijs vero secus
 contingit . Nec ostendet aliquis , venam hanc maiorem
 habere affinitatem cum partibus capitis dolentibus , quam
 quae sunt post aures , aut in temporibus , aut in ipsis naribus .
 nam dolor aut erat intra , aut extra caluariam : utrumuis
 fuerit , hac vena , vt alie dictae , vtq; ait *Vesalius* li. 3. de hum.
 corp. fab. cap. 7. ab externis iugularibus deriuatur : itaque
 non potest magis dictis doloribus prodesse , quam reliquae .

Purgatio ventris non fuit aequae commoda , & salutaris ;
 quae videlicet à medicis tentata est ; quae sponte natura
 euenit , visa est profuisse . Sed non fuit hac parte natura
 imitanda (si quis hoc obijciat) quoniam secandae venae , &
 ventrem irritandi ratio dissimilis est : nam vt sponte hiscentibus
 venis sanguis emanat , sic eisdem gladiolo apertis sanguis
 erumpit , nec fallit , quod in venis sanguis dumtaxat
 naturaliter continetur ; at pharmaca sepe fallunt , quia vel
 nihil , vel aliud mouent , quam opus sit , vel copiosius ducunt ,
 quam volumus , vt vere ab Hippocrate scriptum est frag-

mento libri de medicamentis purgantibus, & veteres medicinae auctores in febribus, & maxime acutis purgantia pharmaca suspecta habere. itaque Hippocrates 1. aphor. 24. in acutis docet affectibus raro medicamenta purgantia offerenda. Male autem consilium Hippocratis percipiunt, 1. aphor. 21. qui statim illud canunt, Quo natura vergit, quasi doceat, si copiosa mitio fiat, totum cientibus, si aluus fluat, pharmacis purgantibus utendum. Cui opinioni maxime repugnat, quod non procul inquit, que iudicantur, non moueto. & illud 1. aphorism. 20. In acutis raro, & in principijs, &c. Itaque non docet, naturam obseruandam, ve qua parte ducit, eadem & nos ducere protinus debeamus. Sed, illud primum, docet, statuendum, qua ducere oporteat; quod ubi statuerimus, tunc monet, ducendum, quo natura vergit, & per loca conferentia, propterea in eo aphorismo non ait statim, quo natura vergit, sed primum inquit, que ducere oportet. Est igitur primo consilium capiendum, qua materies ducenda sit. in hac autem consultatione, morbi precipue natura perpendi debet; Morbus autem acutus plerumque respuit purgationem, & sanguinis missionem desiderat. quapropter, cum sanguis ducendus videatur; si nonnihil de naribus fluxerit; cum ea sit regio, qua sanguis veniens capitis dolorem saepenumero soluit; 6. aphorif. 10. quod genus doloris febres acutas plerumque comitatur; & Hippocrates docuerit initio quarti libri acutorum, sanguinis de naribus eruptionem in ardenti febre salutarem esse; & obseruatum tradiderit in illa tertia constitutione, quam describit in segmento altero libri primi Epidemiorum; tum, in-

quam,

quam, cum sanguis ducendus est, si nonnihil de naribus fluxerit, per eandem partem à medico ducendus est. Si vero alius modice fluxerit (ne dicam immodice) non est natura imitanda, nec irritanda: quoniam morbus repugnat. Scilicet, potest quidem natura acres succos sanguini permistos secernere, & ad urine vias, vel in ventrem deducere. ars autem, nequaquam. Qui hoc pollicentur, non quod artis est faciunt, sed opinionem (ne quid grauius dicam) pro arte venditant. nonnunquam succedit, cum videlicet, turget, (quod Hippocrates 4. aphoris. 10. docuit) & hoc artis est. alias obest plerumque, nisi forte natura medicorum ausui obuiam iuerit. Itaque sepe notatum est, egros, quo die medicamentum biberint, eodem in media purgatione occidisse.

Non est igitur mirum, uti neque nouum, in hoc tam vulgari morbo, & exitioso, purgationes minus commode, & salubriter cessisse, quam sanguinis extractionem.

Quoniam vero contagij suspicio non deerat, & pestilens, & malignum quiddam in hoc morbo inesse communiter staturbatur; pene omnes tam medentes, quam aegri, ad ea confugiebant, que alexipharmaca Græci vocarunt: quibus pestilens illud, & malignum virus oppugnari creditur. e quibus Citrij acor, Mithridatica confectio, Ruta vocata (Capraria, lapis Bezaar (ut vulgo vocatur) Margarite, Corallium, Terra Lemnia, Cornu Rhinocerotis, Cornu Vnicornis, Hyacinthus. de quibus sigillatim diserere huius loci non est: nam de medicamentorum facultatibus disputatio longior est, quam meo huic instituto consentaneum sit:

sit. hoc generatim, atque vniuerse dictum esto, nullum esse
 argumentum, quod doceat, hac pharmaca, quibus oblata
 sunt, adeo profuisse, vt absque ipsorum vsu, morbus hic
 credendus sit, aut nullo modo, aut non tam feliciter doma-
 ri, & debellari potuisse, atque ijs acciderit, quibus celeri-
 ter, & accurate hoc remediij genere cautum, & promissum
 est. Vnum est, quo nituntur, quibus cordi est, his vti re-
 medijs, experimenta: etenim dicuntur agri multi, qui eis
 vsi sunt, pristina sanitati restituti. Sed argumentum retor-
 quere facillimum est. nempe, sunt ea praesidia inutilia, &
 fortasse noxia: nam id docent experimenta: quoniam, qui
 vsi sunt eis, multi obierunt. nec obijcias, plures adhuc pe-
 rituros fuisse, nisi hac accepissent: quoniam multi sine his
 morbum superarunt, & seruati sunt. Nos quoque in Vr-
 be versamur, & in hac luce viuimus, vbi testimonium mul-
 ti dabunt, qui ex hac luce (Deo in primis annuente) opera
 nostra conualuerunt: quos nonnulli quoque ex nostris audi-
 toribus peritiores, disciplina causa, accurate admodum, &
 diligenter obseruarunt: cum omnem interim remedium hu-
 ius generis rationem postpositam habuerimus: nisi, qua nos
 aliquando necessarium duximus, egrotantium spem hac
 imagine diligentia suscinere: vel nimium nos quorundam
 studium adduxit, impotensque sanitatis desiderium: vel ri-
 mor, ne contumacis animi crimen subirem. Quod dictum
 accipi nolim de vniuerso morborum genere, publico, & po-
 pulari, maximeque de contagioso, ac pestilenti: de quo op-
 portuno magis loco tractari poterit: sed de eo tantum, cuius
 gratia hac à nobis suscepta disputatio est, de Romana,
 inquam,

inquam, morborum huius anni pernicioſa conſtitutione. Hac de medicamentis hactenus.

Iam pauca ſuperſunt, quæ de viuendi ratione dici debent. Cum enim alias victus ille idem ſeruandus fuerit, qui morbis acutis de Hippocratis ſententia congruens eſt, de quo non eſt hic diſcerendum; illud vnum in quaſtione poſitum eſt, an huic malo vinum magis, quam reliquis ſalutare repertum ſit. quibus reſpondendum exiſtimo, vt alijs rebus, de quibus hactenus diximus, ſic vſu quoque vini morbum hunc dici nouum non debuiſſe, vni quoque exhibendi eandem; quam alijs temporibus, morborum eiſdem generis habitam nouimus; haberi rationem debuiſſe. Vinum in acutis quoque morbis veteres medici exhibuere, vt eſt auctor Hippocrates initia libri 3. de rat. vic. in acut. inquit, Dulce autem vinum, & vinoſum, & album, & nigrum, & aquam mulſam, & aquam, oxymeli, his ſignis oportet deſignare in morbis acutis. Scilicet hæc quattuor. fuere potiones, quibus illa tempeſtate in morbis acutis utebantur, præcipue de quibus ſingulis eo loco Hippocrates aduerſus antiquorum inſciam diſputabat. illos enim arguebat, quod vini facultates, & vires pro vinorum varietate ignorabant: propterea, poſtquam enumerauit, quas ipſe obſeruauerat, vinorum facultates, inquit, Bona autem hæc ſunt. vtilitatis vini, & noxa iudicia, quæ incognita maioribus meis ſunt. & ne forte exiſtmes, ipſum in acutis morbis ab vſu vini abhorruiffe, ſubiungit rellam, quam putabat, vini exhibendi in eiſdem morbis rationem, & inquit, Fuluo autem vino; & nigro auſtero in his morbis ad hæc vti poſſis.

sis . si capitis grauitas non insit , neque mentis percussio , neque sputum falsum efferri prohibeatur , neque urina supprimatur . Deiectiones vero humectiores , & ramentosiores sint . In his decet maxime transmutare ex albo . Sed illud quoque docuit , Vinum alias meracius , alias dilutius bibi solitum , & hac varietate variis quoque vires habuisse , itaque inquit , Scire autem expedit partes omnes supernas , & vesicam minus laesurum , si aquosum exstiterit , intestinis vero , vel magis profusurum si meracius fuerit .

Est autem non ignorandum (licet hoc vberius explicare alterius loci esse non ignorem) illius saeculi medicos in acutis morbis , praesertim vehementioribus , & qui celerius iudicabantur , solis vsos esse potionibus . Hippocratem vero eam secutum esse rationem , vt per vigores quidem eorundem solo vteretur potu , alias vero vel sorbitiones , vel cibos offerret ; vt mirandum non sit , si minus ab vsu vini egredederentur : multum enim interest , vti solo vino , vel vna cibus , & sorbitionibus , quibus nos vtimur . non tamen adeo tutus vini vsus credebatur (neque enim erat) quin rursus eodem libro Hippocrates scripserit , Suspicati autem in his morbis capitis grauitatem fortem , aut mentis percussione , omnino abstinentum est à vino , aqua vero in huiusmodi vten- dum est , aut aquosum , & album omnino dandum est vinum , & omnino sine odore , & , post illius potum , aquae parum insuper bibendum . Hanc Hippocratis rationem nostra aetate medici peritiores sequi solent , & in hac aegritudine secuti videntur : etenim nemini initio , & crescente malo dabatur , cum dolor capitis aderat , & delirium timebatur . Sed vbi
dolor

dolor remiserat, & sanitatis indicta apparebant, tunc est
 denique datum vinum, sed nec generosum, nec meracum:
 datum est Massicanum vocatum, Asperinum, Albanum, &
 similia vulgo notissima, admodum aquea, & debilia, &
 multa aqua permixta: quoniam, cum ad erigendos egrorum
 animos, timore languentis, ob periculum minime latens;
 quia se morbo lethali correptos nouerant; conducebat: tum
 aliquod commodum afferebat, quoniam plerisque alui fluor
 accedebat, quem solet virium grauis iactura consequi. cui
 periculo vini vsu moderato occurritur. Ex his vero,

que hactenus exposita sunt, intelligi potest, ni-

hil in hoc morbo nouum extitisse, nihil-

que in eius curatione prioribus sa-
 culis ignotum; quod manife-

ste profuerit; reper-
 tum esse. Sed

fuisse

acutum febris genus; cu-

iusmodi etas omnis,

& qualibet re-

gio ferre

solet.

F I N I S.

H

REVERENDISSIMO D.
F. BARTHOLOMAEO
 DE MIRANDA
 SACRI PALATII
 MAGISTRO.

ANTONIVS RIBERO MEDICINAE DOCTOR S.

Artilij Cagnati Veronensis, clarissimi Medici, de Romana Epidemia, Disputationem perlegi, & vt omnibus numeris absolutam, mirificè probaui: arbitratorque, non solum Medicis, & Philosophis, ad vsum, sed etiam, populo Romano ad vtilitatem, cum morbus adhuc grassetur, maxime necessariam. Vale.

Imprimatur.

P. Ant. Vicefg.

F. Barth. de Miranda.

V. Tagliafer.

BREVIS
MORBI EIUS
DESCRIPTIO.

QVI HOC ANNO M. D. XCIII.
per Urbem vagatur. Cap. 1.

DOST Idus Iunias, ipso pene Solstitio, febres capere quaedam observari in adolescentibus praesertim, ac iuuenibus, continua quidem, sed valde breues, ut quae uno vel altero die in plerisque remitterent, & in alijs triduo, aut, ad summum quattriduo. quibus accedebat capitis dolor, tussisque in omnibus, faucium, siue gutturis ardor quidam in multis, grauedo quoque aliquibus, & mala pituita nasi. procedente tempore communicatus est pluribus, ut Iulio ineunte iam plerique huius vim morbi sine experti. cum aliquis primo in numerosa familia egrotat, in eadem paucis post diebus multi eodem febris genere capiuntur. Sanantur multi vitelut moderatione, vino, carnibus, victuque reliquo pleniore sibi temperantes: usque feliciter res succedere videtur. intemperantiores quidam grauius laborant, & tardius sanantur. crisis nulla, nullusque abscessus: nisi crism dixeris, sputum tussi reiectum, & abscessum tussim ipsam, qua crescente in quibusdam capitis dolor minuitur. Fuit

H 2 tamen

tamen qui narrauerit, capitis dolorem postremo accessisse, cum tussis remitteret. Alui deiectio pro cuiusque natura, multis parcior, quam par est, paucis vberior. Lotium cunctis fere, quale per bonam valetudinem solet esse: nonnullis tenuius, & minus folio coloratum, ut solet eruditatem indicare. Sanguis nonnullis haecenus missus est, modicus tamen, pluribus alius leni pharmaco subducta, plerisque sola satis fuit, in victu continentia. Medicorum usus non frequens: res visa leuis, & citra periculum, & nescio quid ridiculi continere, ut ridiculam appellationem habita est. Dissimilis morbo illi, qui Europa vniuersa communicatus est ante annos tredecim, quod hic breuior, quod appetentia non aboletur, ut in illo, quod facilius fertur, & sine tanta virium iactura, quanta ex illo oriebatur. Hunc, ante quam Roma sentiremus, praenit fama aliquot praecipuas ciuitates Italiae magis occiduae, sensisse. De Venetis primum est auditum, deinde de alijs. Sed illum primo apud Belgas exitum accepimus, post terrae motum quendam vehementem, qui regiones illas Belgicas omnes quassauerat, deinde quadam vertigine ad omnes Europae regiones paulatim perrexisset. Romam ab occidentis partibus delatus est, & veluti successione, ac ordine quodam profectiois ad oppida & ciuitates, quae ad ortum vergunt, hinc discessit vterque. Ille si quem offenderet graui morbo laborantem, vel ex eo non ita pridem resurgentem, breui interimebat: aliquibus deesse in pleuriticum lethalem: sed maxima pars sanitati restituebatur. Postquam febris remiserat, diu ciborum auersio manebat. quae in hoc non apparere. Ille denique paucissimos intactos reliquit,

reliquit, ut in amplissima familia vix duo, aut tres intacti
evaserint: hic parcit multis.

MORBI NATURA, ET CAUSSÆ.

Cap. I I.

Morbus non est acutus, est brevis, quod si-
quis hoc genus ad examen reuocet antiquo-
rum, febrem esse statuet, quæ Ephemera
Græca voce nunc etiam vulgo appellatur:
quæ, ut omnes fatentur, brevis est, cumq;
vacet periculo, acutus morbus dici non potest. Causæ vero
huius morbi quedam communes, quedam sunt propria: euen-
tus docuit, quos attigit, hæc redundantia ad eum concipien-
dum propensiores fuisse: pituitaque ipsa idoneum fuit ipsius
redundantie argumentum. Sed hoc commune cunctis fere
morbis est, siue vulgare sint, siue sparsi (ut ab Hippocrate
vocantur) & vulgares siue sint vnius civitatis incolis com-
munes, siue plurium. Qui enim communes sunt, eos com-
munem causam habere oportet effectricem, vel acreram, vel
huius generis aliam: quod si potus sit, vel noxium cibi ge-
nus, si sordes aliquæ communicentur, si labores aliqui com-
munes, ut militiæ, ut messis (ex his enim, & similibus sæ-
pe morbi communes oriuntur) hoc ex ipsa victus obseruati-
one intelligitur. Vbi ex his aliquid non est, quod esse non po-
test in morbis latissime vagantibus: nam ex rebus necessa-
rijs (ut à medicis auctoribus appellantur, à quibus dici
quoque

quoque solent non naturales) nulla potest communis esse in tanta regionum distantia, & nationum, morumque, & rituum, & viuendi varietate, præter aerem ipsum, vel calum. vbi igitur nullam ex alijs rebus necessarijs adesse constat, calum ipsum, vel aerem causamur. In quo varias inesse vires ad varia producenda morborum genera, necessarium est affirmare, quamobrem alias hoc, alias illud morbi genus producat: neque enim ante triennium lethales febres in Vrbe vagatæ sunt, hoc autem anno febris hæc tam mitis; non per solam Vrbe[m], sed per alia loca pene innumera: ideo grassatur, quia par in hominibus ad egrotandum propensio sit, ijque pro annorum varietate alij, atque alij egritudini obnoxij euadant: hoc enim est à ratione alienum, magna existente inter homines varietate, præsertim inter incolas locorum inter se magno interuallo distantium, ut Roma, & Venetiæ: cum magna quoque sit inter eos, qui eandem Vrbe[m] incolunt diuersitas, ob sexum, ætatem, temperamentum, & victus modum. capiuntur igitur eisdem in tanta varietate egritudinibus, quoniam cum suapte natura hominum genus omnibus morbis obnoxium sit: vis ambientis nos aeris, vel calis, ad res infernas commouendas efficacior est, quam hæc ad pugandum cum aere ipso, vel calo. Nec ob id non est illud Aristotelis verum, omnia recipi pro modo, & ratione eius, à quo recipiuntur; quoniam hæc enunciatio de ijs, quæ accedunt rebus, non de rebus ipsis accipi debet. Aqua enim græ ex quocumque vase recepta, semper est aqua, sed in vase puro remanet pura, in sordido autem impura fit. Morbus igitur hic

tur hic à celo factus, varietatem aliquam recipit, quia alia mitius, alia asperius afficiuntur, in alijs tardius, in alijs citius remittit; sed vis celi efficit, vt consimili morbo in maxima rerum varietate innumeri capiantur. Est igitur hic morbus ab aere, vel auctore precipuo, vel quasi vehiculo, ac sequestre, cum calum sit effector princeps. Quid vero in aere, atque in celo fiat, quamobrem hi morbi oriuntur, res est, quam humani vis ingenij assequi non potest, sed nec loci huius est disputare, verum huius, & similibus morborum causa sit aer primaria, an vero à celo vim occultam aliquam assumat; quam mortales ductam spiritu concipiant; aut à terris ipsis, aduersum aliquid humane nature exhalantibus. Illud profecto non receperim, idcirco febrem hanc exortam cum ceteris, quae eam comitantur, quoniam Sol, cum primum attigit vernam sectionem, & presentis anni celebrauit primordia (pro Astronomorum observatione, qui annum inchoant à primo Solis ingressu in Arietem) tunc Saturnus, quem desillationis in pulmonem auctorem faciunt, è sexta domo vocata, morborum nuncia, quam Cancer occupabat, cui pulmonem, & pectus subijciunt; horoscopum suspiceret: quoniam huius presagitionis fundamenta satis superque alibi conuulsa sunt. cui accedit, non propterea causam apparere, cur haec febris & tussis potius orta sit, quam reliqui morbi, quorum auctor Saturnus ab ijs creditur, qui huic presagiendi rationi operam nauant. Nec similiter ratio apparet, cur tam mitis existat, qui grassatur morbus: neque enim dici posset, Iouem ex aduerso Saturnum despicientem, vim Saturni frangere potuisse, nam vt con-

cursus

cursus boni sideris cum malo, ita oppositus eorum dem malus
 existimatur (quamuis de concursu dubitari possit, quia
 Ptolemæus videtur docere, mali nequitiam boni sideris mi-
 scela infringi) cui adde, tunc Martem quæque ex aduerso
 Saturnum despectisse; licet inter se permutatis stationibus,
 cum sexta Marti dicata sit, in qua erat Saturnus, & duo-
 decima Saturno, in qua Mars erat: qua permutatio nullo
 commodo fieri potuit; nam si bonam infortunio afficit malum
 sydus, dubio procul malum malam deteriore efficeret. de-
 bet. est vero per se malus (ut aiunt) Saturni, & Martis
 oppositus, quia noxia reputantur hæc duo sydera, & de no-
 xijs stationibus huius anni horoscopum seriebant. Sed nul-
 lus esset dicendi finis, si rem hanc diligentius persequi con-
 silium esset. Neque hoc etiam Solis tribuimus defectui, qui
 non ita pridem accidit, ad tertium videlicet Cal. Iulias
 quoniam, qui predicere ex eo defectu futura veriti non sunt,
 ij vim eius ad annum sequentem dumtaxat pertinere ad-
 monuerunt. An hoc à Luna binis defectibus anni claffi for-
 tasse originem duxit? nequaquam: quoniam ijdem prædi-
 ctionum studiosi ex altero defectu, qui accidit viij. Cal. Iu-
 lias post occasum Solis, longas agritudines, & lethales præ-
 dixere futuras eiusdem anni Autumno toto; ut hæc prædi-
 ctio ad annum presentem non spectet: ne quid dicam de an-
 ni elapse salubritate. Ex altero vero, qui factus est xv.
 Cal. Ianuarias, hora fere secunda noctis sequentis, simile
 disto morborum genus augurati sunt futurum Vere huius
 anni: cum tamen nihil eiusmodi Vere præterito euenerit.
 Nec mihi quisquam obijciat, Romæ febres ortas valde lon-
 gas,

gas, quas duplices tertianas vocamus. Hoc enim, etsi verum est, hos tamen vaticinatores à culpa non liberat: etenim docere in primis debent, hoc passim alibi euenisse, quia predictio illa ex defectu Lune ad vniuersum pertinet, non ad vnā, vel alteram ciuitatem. deinde febres hæc non Vere, sed Hieme media capere, & Vere accedente multæ solutæ sunt. postremo non fuisse letales, ut prædixerunt, cum omnes ad vnum sanati sint. Quamobrem nec genus morbi, nec tempus ea defectio Astrologis indicauit. Esto igitur satis, huius morbi originem cum Hippocrate libro de flatibus in aerem reducere, vel ob aliquam peculiarem temporum successionem, qua morbi genus hoc produxerit, ut in aphorismorum sectione tertia, & libro de aere, aquis, & locis ipse Hippocrates docuit, ex alijs, atque alijs temporum successionebus alia, atque alia morborum genera oriri; nam gr. ex. alia sunt Vere, & Æstate, si Hiems præcefferit aquilonia, & sicca, & Ver pluuium & austrinum fuerit, quam si præcefferit austrina Hiems, & Ver fuerit aquilonium: & Hieme alia fient si præcedat sicca Æstas, Autumnus vero pluuius, quam si idem sit siccus, & aquilonius. Ut vero noua semper monstra in Africa nascuntur, ob animalium diuersi generis miscelam, ita in orbe reliquo, ob varios constitutionum concursus, & varias successiones, aer aliter, atque aliter affectus potest varias morborum species, vel nouas, & incognitas producere, vel veteres, & alias cognitæ nouis casibus nouitatis iure donare,

MORBI COMMUNES,

an valeant praesagiri.

Cap. III.

SED cum necessario inciderimus in sermonem de communium morborum praedictione, questio curiosa est, cum hoc morbi genus, de quo praecipue agebamus, Astrologi non praedixerint; Vtrum ratio aliqua sit praedicendi morbos huiusmodi futuros: quoniam aliquid huiusmodi affirmasse Hippocrates visus est ijs locis, quos modo memorabamus: disertius vero libri de Aere, à quis, & locis initio: cum admonet, qui ea, quae ibi narrantur, obseruauerit, posse morbos praedicere, qui futuri sunt in quacumque ciuitate illa obseruauerit, tam communes, quam singulorum. ac proditum est, Hippocratem pestilentiam praedixisse. Dico breuiter magnam quidem artis medicae partem in praedictione versari: sed hoc praedicendi genus ad singulos, qui curantur, homines pertinere, ut morborum, qui iam facti sunt, exitum praecognoscamus. Quod vero pertineat ad praedicendos morbos singulorum futuros, aliquid traditum quidem esse: de communibus autem vnius loci, vix quicquam scriptum reperiri: Sed multis regionibus communem morbum praesagire, hoc nullam partem medicae artis complexam esse, ut Astrologorum quoque ausus in ea re vanos experimur.

Nec

Nec persuadent, quæ dicta sunt ex aphorismis, & libro de Aere, aquis, & locis, Hippocratem hoc voluisse: nam, quæ ab eo dicuntur, caute accipiendâ sunt, alioqui sæpe fallunt: ut enim in singulis anni temporibus docet, quæ morborum genera exspectanda sint: ita ex variarum constitutionum concursibus, vel successibus docet, quæ ægrotudines fieri consueverint, & idcirco communes quoque morbos prævidere. Æstate igitur, inquit, fiunt febres ardentes, tertiana, quartana, & alia, quæ habentur in tertia sectione aphorismorum, tamen sæpe vix aliquod veftigium earum ægrotudinem apparet, quemadmodum, hac æstate, hucusque euenisse Roma, certum est: & aliorum temporum ratio par est. Quid ergo statuendum? Non potest esse alius sensus verborum Hippocratis ijs locis, nisi, Æstatem per se morbos non producere, sed si qui committantur errores tam graues, qui ægrotudines pariant, tunc vero nasci ardores, & alios morbos, quos Hippocrates recensuit. similiter Vere (saluberrimum alioqui dictum) si quis ob errores, vel peculiare vitium paratus ad ægrotandum sit, furores fiunt, comitiales, & ceteri: estque similis aliorum temporum ratio. Non est igitur prædictio definita, & præcisa, sed positæ quibusdam, ut dictum est. Quod vero dictum est de anni temporibus, accipiendum est quoque de variarum constitutionum concursu, & successione: neque enim semper ex Hieme sicca, & aquilonia, Vere autem pluuio, & austrino fiunt Æstate febres acutæ, & lippitudines, ut in eiusdem tertiæ sectionis aphorismo duodecimo traditum est, neque semper similiter fiunt, quæ dicuntur

in tribus, qui sequuntur, aphorismis, at fiunt si quis vel ob
errores, vel naturale vitium aliquod, aut malum quem-
piam habitum, parati sint ad egrotandum; non docet, in-
quam, futuros morbos, at, si dictis de causis futuri sint,
bos, vel illos futuros nunciat. præcise scilicet futuros agno-
scere, nec docuit, nec docere potuit. Morborum vero, qui per
multas gentes grassaturi sunt, longe maior ratio est: ete-
nim prædictio medica longiori temporis obseruationibus niti-
tur, vni autem non licet homini in locis multum distanti-
bus singula obseruare, quæ ad artem, & ad definita artis
documenta sunt necessaria. Vbi diu aliquis habitauerit, &
ea obseruauerit, quæ Hippocrates docet initio libri, de aere,
aquis, & locis, poterit ea in eis locis futura prædicere, quæ
ille indicare possunt obseruationes. in quo prædictionis gene-
re quanta cautione opus sit, ipse Hippocrates indicat libro
de aere, &c. cum narrationi eiusdem constitutionis, de qua in
tert. sect. aphor. 12. adiunxit, si circa Canis ortum pluat,
& Etesia spirent, spes est cessationis: quibus indicauit,
posse illam prædictionem aliquo interueniente irritam fieri;
& ante dixerat, Æstate illa fieri morbos, ibi expositos,
quoniam estus duplicatus repente accedit: at quid si non fiat
illa estus geminatio? Sed succedat Veri pluuio, & austri-
no Æstas imbrium, & ventorum accessu clemens, & mo-
derata, quod aliquando vidimus? tunc procul dubio ij mor-
bi exspectandi non sunt. Non docet igitur definite, & præcise
prædicere, morbos futuros in ea ciuitate, in qua aliquis ver-
satur, sed adhibitis conditionibus: quas adfuturas præco-
gnosceret, diuinum quoddam est, quod Hippocrates non do-
cuit,

cuit, & (ut arbitror) nesciuit. itaque saepius futuros morbos non medicus, sed fuisse, docet euentus. Nec moueat, quod Hippocrates dicat, praedici morbos communes, & nos. noua, quod interpretantur aliqui, morbos per diuersos populos grassanteis: quoniam falsa est interpretatio. docet tantum praedici posse morbos vel proprios singulorum, quos alibi sparsos *αποειδαι* vocat, vel communeis incolis eiusdem loci, quos alibi *ιμδιγυς* appellat, nam vox *πύριον* nihilo plus significat, quam *ιμδιγυς*, quod de vnus quoque populi morbo communi dici consuevit, sed qui consueuerit alijs communicari: nam, qui proprij sunt vnus loci, nec communicari solent, hos vocamus indigenas, & Graeci *ιμχοεις* dixerunt. Sed haec alio loco uberius explicata sunt.

Cautè vero accipiendum est illud, quod de pestilentia dicitur, quam Hippocrates praedixit: nam futuram pestilentiam, quando nusquam est, nec praedixit Hippocrates, nec medici est cognoscere. Sed eam, alicubi exortam, praedicere, in aliquam inde profecturam regionem, hoc non est penitus incredibile. Hippocrates in Illyrijs ortam, & Paonibus praedixit in Graeciam venturam, cum illius mores, & motum ex quibusdam nuntijs cognouisset, ut ex oratione Thesphali ad Athenienses constat. Alioqui in exortu pestis sublimius quiddam, ac diuinius ad causas naturales accedere, valde consentaneum est. Sape legere est in sacris litteris Deum O. M. pestilentiam minatum esse, & mandasse prophetis, ut illam pariter minarentur, ut credendum sit, id morbi genus iram potius diuinam, quam causas sequi

naturaleis, ex quarum notitia futuram pestem predicere valeamus, quod & videntur Ethnici credidisse (vt aliqui interpretantur) namque idcirco cecinit Homerus Apollinem (Deum falso à gentibus creditum) ira percitum (χοώιδου κῆρ) pestilentiam in Græcorum exercitum immisisse. cum ergo diuinitus immittatur, non est mirum, Hippocratem, predictionum studiosissimum, de peste predicenda nihil vquam prodidisse, & admonuisse, obseruandum, sit ne aliquid in morbis diuinum: nam si quid eiusmodi sit; cum vires superet humanas; artis medica limitibus comprehendi non potest: itaque nec Thucydides pestem Atheniensem ab Astrologis, aut Medicis prænunciatam, sed ab oraculo, scripsit. Et veniet Doricum bellum, pestisque futura: quamquam nec oraculorum vis aliqua esset, nisi qua Deus Opt. Max. permittebat, ea ratione homines illos, qui cultum soli Deo debitum oraculis tribuebant, à Damonibus decipi.

Sed ad cumulatorem de causis huius morbi tractationem, illud reliquum est, cognoscere, an contagium aliquod existerit. Ego vero non aliter statuerim, atque respondi de re simili querentibus in ea agritudinis constitutione, quã Roma tertio ab hinc anno passi sumus, & de qua seorsim nos commentarium breue exarauimus. nullo videlicet argumento constare, hunc fuisse contagiosum, vti quodque in illo nihil animaduersum est, quod certo esset argumento, contagij vim inesse.

PRÆSAGIVM. Cap. IIII.

VM vero morbus hic non admodum sit illi
 dissimilis, qui tredecim ab hinc annis Eu-
 ropam uniuersam inuasit, de quo ante di-
 cebamus: ille vero in quibusdam decubue-
 rit in morbos lethaleis; est ne idem euentus
 nunc expectandus? non negauerim, iustum rei huius timo-
 rem esse, siquidem hoc eodem tempore nonnulli in costarum
 inciderint dolorem, non sine discrimine, postquam à priore
 morbo paullo ante liberati uidebantur. Sed dixerim, feli-
 ciorem euentum futurum, pauciores uidelicet, & minus
 grauiter egrotaturos: quoniam hoc interest inter hunc &
 illum morbum, quod ille sub Æstatis exitum, Autumno im-
 minente, accessit: quamobrem, cum suapte etiam natura ille
 grauius afficeret, corpora affecta, & afflicta magis Autum-
 nus excepit, que anni pars alioqui perniciosissima censetur.
 hic leuior est, & in Æstatis, adulescentia exortus: quapro-
 pter, cum Æstatis pars bona transigenda relinquatur; que
 alioqui salubrior, quam Autumnus est; perseuerante siccita-
 te, feliciorem huius morbi exitum, quam illius, futurum
 existimamus, nisi aut crebri præter expectationem imbres
 fiant, aut grassari morbus non desinat, sed usque ad finem
 Æstatis perduret: nam qui tunc egrotabunt, eos pericula
 eadem manebunt, que priorem illam egritudinem secuta
 sunt. Siccitatem uero perseuerantiam affirmare, aut ne-
 gare,

gare, temerarium videtur. Nec facile credendum dicentibus, Solis & Saturni congressum, per exortum canis, naturalem tempestatis aestum moderaturum: quoniam potest Sol ipse, quam habet Saturni sidus vim frigesfaciendi, non autem Saturnus, quam Sol habet, calefaciendi, infringere. etenim in uniuersa natura euenit quidem, ut contraria permixta mutuo frangantur; sed ita, ut fortioris victoria non obscuretur. accedit Saturnum ex ijs esse sideribus, quae à coitu cum Sole vim acquirunt calefaciendi, & ab oppositu frigesfaciendi, itaque ex congressu Solis & Saturni caloris incrementum exspectandum esset, si qua Ptolemaeo fides habenda est.

Cum haec eo tempore hunc in modum scripssissem, nihil immutandum censeui, sed subiungenda solum, quae, postquam ea scripseram, euenere. quod fuit reliquum mensis Iulij, caruimus pluuia, & dum Sol Leonem perambulauit, caelum habuimus aestuosum, modicosque imbres primis Augusti diebus, inde siccitatem & extremam uero Leonis partem. Sole subeunte, imbres paulatim capere. vltima Aestatis, & prima Autumnii pars humida successit.

Cessauit morbus ante descriptus, nec decubuit in aliud quod peculiare morbi genus. sed Leonem Sole perambulante orta sunt prius febres illae quotidianae, quas tertianas duplices vulgo appellamus, ventris fluores, difficultates intestinorum, & febres continuae, acutaeque, non tamen valde frequentes, ex quibus aliqui moriebantur. praesertim vero ex hoc febris genere laborarunt, & occiderunt sodales Carthusiani in Thermis Diocletiani. Post Idus Septembris

73

*ptembreis agri pauciores . ipso mense Augusto Cometes vi-
sus ad ortum aestiuum . reliquum iam expendendum Lecto-
ri Studiofo dimittimus .*

F I N I S .

ERRATA SIC CORRIGES.

påg. 18. lin. 13.	Calendas	lege	Calendis
21.	10. Athenieses		Athenienses
22.	5. iudicau		indicaui
25.	21. Empirico		Empiricos

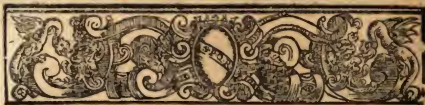
Imprimatur , si videbitur Rev. M. S. P.

P. Episc. Rauellen. Vicefg.

GO Iulius Casar G. illa in sacra Theologia licen-
tiazus , de mandato Reuerendissimi Patris ma-
gistri Sacri Palatij , perlegi hunc librum , nec in
eo inueni aliquid Fidei , aut bonis moribus repugnans .

Imprimatur .

Fr. Angelus Brixius de Cæsena, Reuerendif-
simi Magistri Sacri Palatij socius .

REGESTVM.
ABCDEFGHI.

*Omnia sunt folia integra, prater I, quod est folium
cum dimidio.*

R O M A E,

Ex Typographia Aloysij Zannetti. M. D. IC.

SUPERIORVM PERMISSV.

